

ΑΡΧΕΙΟΝ

ΤΩΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ 3. ΤΕΥΧΟΣ Β' - Γ'.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1923

Η ΚΟΙΝΩΝΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΥΠΟ Ν. ΚΑΖΑΝΗ

Μέχρι τοῦ ἔτους 1879 ὁ τροχὸς τῆς Ἱστορίας στρέφεται κυρίως περὶ τὰς δύο κυριωτάτας αὐτῆς ἀνθρωπιστικὰς δυνάμεις, περὶ τὸν βωμὸν καὶ τὸν θρόνον. Ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ δύναμις, ὅτε μὲν συννε-
δεμένα· καὶ ἀλληλέγγυοι, ὅτε δὲ διεσπασμέναι καὶ ἀντιμαχόμεναι, διευ-
θύνουσι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐν τῇ διὰ τῶν αἰώνων σταδιοδρομίᾳ. Ὁ ἀρχαῖος ἀνατολικὸς κόσμος, ὁ ἐλληνορωμαϊκός, ἡ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, δυτικοῦ τὸ πρῶτον, ἀνατολικοῦ καὶ δὴ ἑλληνι-
κοῦ μετὰ ταῦτα, ἡ νεωτέρα εὐρωπαϊκὴ ἀνθρωπότης ἐρεῖδονται ἐπὶ τῶν δυνάμεων τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτείας πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει τὸ ἀνθρώπινον γένος πρὸς πραγμάτων τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ. Ἰδέαι καὶ αἰσθήματα, πάθη καὶ συμφέροντα ἐκπρο-
σωποῦνται καὶ ἐξετίσσονται ἐν τῇ ποικίλῃ σκινοχέσει, ὅφ' ἣν ἀποκα-
λύπτεται ἡ ἱστορία, καὶ ἥτις κατ' ἐπίρας μὲν εἶνε ἡ παράστασις τῆς
ᾠδᾶς ἐξ ἐχθροῦ τῶν κατὰ τόπον καὶ χρόνον προσωποποιήτων, ἀντιπροσωπεύουσάν τὸ ἐθνικὸν σύνολον, ἔργῳ δέ, ἐν τῇ πραγματικότητι,
τυγχάνει ἡ ἐκδήλωσις τῆς ψυχῆς, τῶν ροπῶν καὶ τῆς ἐνεργείας ὁλοκλη-
ρων φυλετικῶν, ἐθνικῶν καὶ κοινωνικῶν ομάδων.

Ἡ γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἐκήρυξε τὴν κατάλυσιν τοῦ παλαιοῦ τούτου καθεστώτος, προέγραψε καὶ ἀπεκήρυξε τὰ παλαιὰ εἰδωλα, ἀνέγραψεν ἐπὶ τοῦ θυρεοῦ αὐτῆς τὰ κεφαλαῖά τῃς ἀρχαίας τῆς νέας ἱστο-
ρικῆς ὁμολογίας: — Ἐλευθερία, Ἰσότης, παγκόσμιος ἀλληλεγγύη,
ἀλλ' οὐδεμία ἐκ τῶν ἀρχῶν τούτων ἐτυχε πραγματώσεως. Ἡ ἐπανα-
στατικὴ θύελλα ἀνέτρεψε βωμοὺς καὶ θρόνους καὶ ἐν Γαλίᾳ, καὶ πολ-

λαχες της λοιπής Ευρώπης, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν ἡ βία, ἡ τυραννίς, ἀπεπειράθη ν' ἀνεγείρῃ καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ νέα εἰδωλα, ὧν τὰ πλείστα αὐτοστιγμὴ ἐσαρώθησαν ὑπὸ τὴν θυελλώδη πνοὴν τοῦ καταπνεύσαντος ἐναντίου ἀνέμου. Ἐκ τῆς καθολικῆς ταύτης ἀνατροπῆς καὶ ἀναστατώσεως, ἐκ τῆς συνδιαλλαγῆς τῶν ἀντιθέσεων, ἐκ νέας συνθέσεως, ἐπέκρωτο νὰ ἐξέλθῃ νέα ἱστορικὴ περίοδος καὶ δημιουργία. Ἡ Ἐπανάστασις δὲν ἔσχε σαφῆ αὐτῆς ἀντίληψιν, εἰ καὶ ἐξήρχετο ἐκ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἰδεώδους, δι' οὗ ἐξεδηλώθη, οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, εἰς θεός, εἰς πάπας, εἰς βασιλεὺς. Τοιοῦτο ἦτο τὸ πρόγραμμα τοῦ καταλυθέντος καθεστώτος πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἦδη ἡ δύναμις αὕτη ὑπεχώρησε πρὸ ἐτέρας δυνάμεως. Ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτῆς, ἡ μέση τάξις, ἡ τρίτη, κατὰ τὴν κρατοῦσαν φρασολογίαν, ἐπιδιώκουσα τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἡγεμονίαν, ἐνισχυμένη ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ὡς κατὰ τὸ παρελθὸν ἡ τιμαριωτικὴ εὐγένεια, ἔμελλε νὰ παρεισῶσθῃ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἀναλαμβάνουσα τὴν διεύθυνσιν καὶ διεξωγὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων, ἰδίᾳ τῶν οικονομικῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐπέρχεται ἡ μεταμόρφωσις αὕτη ἐν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ τιμαριωτικῇ Εὐρώπῃ, ἰδίᾳ ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ. Οἱ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας καὶ αὐτοκρατορίας πόλεμοι, εἰς οὓς συμμετέσχεν ἅπασα ἡ ἡπειρωτικὴ Εὐρώπη, ὅτε μὲν σύμμαχος, ὅτε δὲ ἀντίπαλος, κατ' οὐσίαν ἔφερον οἰκονομικὸν χαρακτῆρα. Καὶ κατακόρυφον πάντων τῶν δεινῶν τῆς στυγεράς ἐκείνης ἱστορικῆς περιόδου ὁ ἡπειρωτικὸς ἀποκλεισμός· οὐδὲ κατεστρέφετο ἐκ τοῦ πραξικοπήματος τούτου μόνη ἡ Γαλλία καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῇ λαοί, ἀλλ' ἅπασα ἡ ὑφήλιος, ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἥτιον ἐν ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἡπειρον διατελοῦσα. Ἐκ τῆς δεινῆς ταύτης συρράξεως, μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1815 ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως διὰ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, νέα δύναμις ἀνυψοῦται ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἐπιφανείας—ἡ οικονομική, τὸ κεφάλαιον, ἡ τρίτη τάξις, Ἐκ τοῦ μηδενὸς ἀφορμηθεῖσα ἐν ἔτει 1879, καθίστατο σὺν τῷ χρόνῳ, οὐ μόνον κἄτι, ὡς ἐπόθει ὁ ἄβδας Sieyès, ὁ μετὰ ταῦτα ἀποστάτης κόμης τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ σημαίνων κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς παράγων, πρωτοστατῶν ὡς ἡμέραι ἐν τῇ διεύθυνσει τῶν δημοσίων πραγμάτων.

Ἡ κατάλυσις τῶν τιμαριωτικῶν καθεστώτων, ἡ ἀνάρρησις ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως, ἡ ἐπικράτησις τοῦ κεφαλαίου, ἦσαν ἀποτελέσματα τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀνεμοστροβίλου, τοῦ ἐπὶ εἰκοσιπεν-

ταετίαν συγχλονήσαντος δλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Συγκεντρῶνται κεφάλαια πρὸς βιομηχανικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐπὶ παραγωγικῇ ἐργασίᾳ. Ὁ ἀτμός, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ μηχανικὸν ἐργαστήριον, λειτουργοῦσιν ἐν τῇ οἰκονομικῇ τῶν λαῶν ἐξελίξει. Ἐγκαινίζεται νέος κοινωνικὸς ἀγὼν ὑπεροχῆς καὶ ἐπικρατήσεως μεταξὺ τῶν ἀπομεινάντων, ἀλλὰ μὴ παραιτηθέντων πάσης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς δράσεως λειψάνων τῆς παλαιᾶς εὐγενείας καὶ τοῦ νέου κοινωνικοῦ παραγόντος, τοῦ διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐνισχυθέντος καὶ στερεωθέντος, τοῦ οἰκονομικοῦ, τοῦ κεφαλαίου. Ἡ πρώτη τῶν δυνάμεων τούτων ἐπικαλεῖται παλαιὰς περγαμηνάς, τὴν κοινωνικὴν παράδοσιν, τὸ δίκαιον τῆς ἱστορίας· ἀλλ' ἡ δευτέρα, θετικωτέρα, πλήρης ζωῆς καὶ ἐνεργείας, οἷα ἐξηλθε καὶ ἐξεδηλώθη ἀπὸ τῆς πολυθρῦλῆτου Νυκτὸς τῆς 4ης Αὐγούστου, καθ' ἣν ἀπεκηρύχθη τὸ τιμωριωτικὸν καθεστὼς ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀντιπροσώπων του, ἐπικαλεῖται τὸ κήρυγμα τῶν Δικαίων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, πρωτίστως τὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ τῆς ἰδιοκτησίας. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐπικρατεῖ ἡ μέση τάξις τὸ κεφάλαιον, ὁσημέραι ἰσχυρότερον καὶ ἐπικρατέστερον καθιστάμενον, Ἡ νίκη αὕτη τῆς τριττῆς τάξεως, τῆς τῶν ἀστῶν, τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ κεφαλαίου, εἶνε ἡ νίκη τῆς ἀληθείας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀνθρωπίνης ἰσότητος καὶ ἀλληλεγγύης; Ταῦτο τὸ πρόβλημα ἐγκαινίζεται ἤδη καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ.

Ἡ μέση τάξις, τὸ κεφάλαιον, ἀν οὐχὶ διὰ τῆς θεωρίας, πάντως διὰ τῶν πραγμάτων, ἀξιοὶ καὶ διεκδικεῖ τὴν ἱστορικὴν ἀντιπροσωπεῖαν. Ἡ Ἐπανάστασις διὰ τῶν θεωρητικῶν αὐτῆς καὶ τῶν οἰκονομικῶν τοιαύτην ἔσχεν ἀντίληψιν περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς κοινωνίας. Οἱ Συνταγματικοὶ περὶ τὸν Μιραμπώ, οἱ Γερονδῖνοι περὶ τὸν Βερνιό, οἱ περὶ τὸν Δαντὼν καὶ τὸν Ροβεσπιέρρον δημοκρατικοί, οἱ περὶ τὸν ἀρτικὸν κώδικα ἀντιδρωτικοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοιαύτην ἀντίληψιν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς κληρονομίας. Ἡ ἀτυχὴς ἀπόπειρά των περὶ τὸν Γράκχον Baboeuf Φίλων τῆς ἰσότητος κατεστάλη διὰ τοῦ αἵματος. Ἡ ἰδιοκτησία ἐκηρύχθη ἱερὸν καὶ ἀναπαλλοτρίωτον δικαίον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου ἐν ὀνόματι τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλ' ἐρρήθη κατὰ τὴν ἀνισόρροπον ἐκείνην περίοδον τῶν γαλλικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων, ὅτι εἰς τῶν μεγίστων παραγόντων τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς ἀδικίας εἶνε αὕτη αὕτη ἡ ἐλευθερία.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία εἶνε προῶν καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρω-

πίνης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐλευθερίας· ἀναγκαῖον συμπέρασμα τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀρχῆς ταύτης. Τῆς ἀνθρωπίνης ἰσότητος προῖον ἐπίσης καὶ ἀποτέλεσμα ἡ οἰκονομικὴ ἰσότης. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Γράκχου τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ Ἰσότης εἶνε πρώτη, εὐχὴ τῆς φύσεως καὶ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκη. Καταστραφῆτευσαν ἐν ἀνάγκῃ ἅπανται αἱ τέχναι· ἀρκεῖ νὰ μείνῃ ἡ πραγματικὴ ἰσότης. Εἰς οὐδένᾳ ἀνήκει ἡ γῆ· καταστραφῆτω ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία· οἱ καρποί, τὰ προϊόντα ἀνήκουσιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἐνδὸς ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρχοντος πλουσιωτέρου, ἰσχυροτέρου τῶν ὁμίων αὐτῷ, τῶν ἴσων, ἐξέλιπεν ἡ ἰσορροπία· τὸ δὲ ἔγκλημα καὶ ἡ συμφορὰ θριαμβεύουσιν ἐν τῷ κόσμῳ.

Τὸ κήρυγμα τῶν Φίλων τῆς Ἰσότητος εἶνε τὸ κύκνειον ἄσμα τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐσθέσθη ὑπὲρ τὴν πέλεκυν τῆς μηχανῆς τοῦ Γυλλοτίνου. Ἀλλ' ἡ ἰδέα δὲν ἀπεσθέσθη, δὲν ἐξηφανίσθη. Λανθάνουσα ὑπὲρ τὴν τυραννίδα τοῦ Ναπολέοντος, λαθροδισύουσα, προπαρασκευάζεται εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς θράσιν ἐπὶ τῇ πρώτῃ εὐκαιρίᾳ.

Ἡ Νέα Ἀρμονία τοῦ Ἀγγλοῦ Ριχάρδου Ὁξεν εἶνε τὸ προανάκρουσμα τῆς κοινωνικῆς παλιγγενεσίας, πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ὁποίας ἡστόχησεν ἡ Ἐπανάστασις. Δὲν ἀπέληξεν εἰς γενεαίᾳ καὶ θετικὰ ἀποτελέσματα, ἀλλὰ τὸ σύνθημα ἐδόθη. Ἀποτυχόντος τούτου, παρήκολούθησε λεγεὼν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἐπιδιώκουσα τὴν κοινωνικὴν μεταμόρφωσιν διὰ νέων τύπων ἢ μεθόδων, διὰ πολιτικοῦ καθεστώτος, βασιζομένου ἐπὶ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης. Πρωταγωνιστὴς ἐ Saint-Simon, τὸ παραδοξότερον καὶ χιμαιρικώτερον πνεῦμα τῆς θυελλώδους ταύτης μετεπαναστατικῆς περιόδου. Σκοπὸς αὐτοῦ ἡ βελτίωσις τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀντιλαμβάνεται τὴν ἱστορίαν διαφοροτρόπως. Ἡ παγκόσμιος ἐνότης εἶνε ὁ νόμος τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας. Ἡ ἀνθρωπότης εἶνε ὃν περιληπτικόν, συνθετικόν, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἀναπτυσσόμενον ἐν τῇ φορᾷ τῶν αἰώνων. Ὁ νόμος τῆς προόδου εἶνε ἱστορικὸς νόμος. Ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ἱστορίας ἀναζητητέος οὐχὶ εἰς τὰς πρώτας αὐτῆς ἡμέρας, ἀλλ' εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς· πρὸς αὐτὸν σταδισδρομεῖ ὁ ἀνθρώπος ὡς ἀτομον καὶ ὡς σύνολον, ὡς φυλὴ καὶ ὡς ἔθνος, ὡς λαός, καὶ σὺν τῇ παρελεύσει τῶν αἰώνων ὡς ἀνθρωπότης.

Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Saint-Simon εἶνε τὸ πρῶτον κήρυγμα, ἀλλὰ καὶ ἡ νέα ἀντίληψις τῆς ἱστορίας, εἰς ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς θυελλῆς.

Ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀναλίξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κρατεῖ κατὰ πρῶτον ἡ σύρραξις, τὸ μῖσος, ὁ πόλεμος μεταξὺ ἀτόμων, οἰκογενειῶν, πόλεων.

ἔθνων, κρατῶν, ἀγῶν δλων ἐναντίων δλων. Ἱστορικὴ ἀνάγκη τῆς προόδου. Ἐν τῇ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι ὁ ἰσχυρὸς κατὰ πρῶτον φονεῖ τὸν ἀσθενέστερον· τὸ ἐνστικτον κρατεῖ τοῦ αἰσθημάτας. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ συμφέρον, ἴσως καὶ τὸ αἰσθημα, μεταρρυθμίζει τὸν ἀνθρώπινον χαρακτήρα. Ὁ νικητὴς ἐν τῇ βίῳτικῇ πάλῃ καθίστηται τὸν ἡττηθέντα δοῦλον, μετὰ ταῦτα δουλοπαρόικον. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους, μετὰ πολλὰς περιπετείας, ἀναπτυσσομένων τῶν ἀνθρωπίνων συναισθημάτων, τῶν θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων, καταλύεται καὶ ἡ δουλοκρατία. Ἐν τῇ συνειδήσει πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων βλαστάνει καὶ ριζοβολεῖ ἡ ἰδέα καὶ ἡ ἀντίληψις, τὸ δίκαιον τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφότητος, τῆς ἐλευθερίας. Τοιαύτη ἡ διὰ τῶν αἰώνων ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας.

Κατὰ τὸν νέον τοῦτον νόμον τῆς ἱστορίας ἀνάγκη νὰ τροποποιηθῶσιν ἅπαντες οἱ κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἡεσμοὶ καὶ δὴ ὁ τῆς ἰδιοκτησίας. Μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τὸ δίκαιον τοῦτο καθίστατο ἔρμαιον τοῦ ἐκάστοτε ἰσχυροτέρου κοινωνικοῦ παράγοντος, τοῦ μονάρχου, τοῦ εὐπατρίδου, παντὸς πολιτικοῦ προνομεύχου. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνακλήρῳξιν καὶ τὴν ἀρχομένην πραγμάτων τῶν δικαίων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, πρωτίστως πρέπει νὰ καθορισθῇ καὶ διακανονισθῇ τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰσότητος, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἱκανότητος. Ἡδὴ κατὰ τὸν δέκατον ὀγδοὸν αἰῶνα οἱ περὶ τὸν Χιούμην καὶ τὸν Ἀδάμ Σμιθ ἐν Ἀγγλίᾳ, οἱ περὶ τὸν Τυργκῶ καὶ τὴν Φυσιοκρατίαν ἐν Γαλλίᾳ, ἐπὶ τέλους ἡ Ἐπανάστασις ἀνεκήρυξεν, ὅτι ἀρχὴ καὶ ἀφετηρία τῆς ἰδιοκτησίας εἶναι ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος, ἡ ἐργασία. Ὁ Saint-Simon, ριζοσπαστικώτερος ἐκδηλούμενος τῶν ρηξικαλεύθων τούτων προδρόμων τῆς νέας θεωρίας τῆς ἰδιοκτησίας, ἀνακηρύσσει ἐν τῇ διανομῇ τῶν προϊόντων νέαν ἀρχήν, τὴν ἀμοιβὴν ἐνὸς ἐκάστου κατὰ τὴν ἱκανότητα. Τὸ προνόμιον, ἀπορρέον ἐκ παλαιῶν ἱστορικῶν αἰτίων, προκαλεῖται ἀνάγκην τὸν ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀναρχίαν. Ἐκμεταλλεῦται καὶ ἐκμεταλλεῦόμενοι, τοιαύτη ἡ εἰκὼν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ὁποδούλωσις τῆς ἐργασίας εἰς τὸ κεφάλαιον, τοῦ πένητος εἰς τὸν πλούσιον. Τοιοῦτο τὸ θέαμα τῆς ἱστορίας ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν αἰώνων. Ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοὶ ἀνταγωνισμοὶ τῶν λαῶν, ἐπαναστάσεις καὶ πόλεμοι, ἀνήκουστα δεινὰ ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τούτου, καταστροφὴ καὶ ἐξόλεια. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, δυνάμει τοῦ δικαίου τῆς ἰδιοκτησίας, ὁ κεφαλαιούχος, ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῶν ἐργατικῶν ἐκτάτου δυνάμεων, διανέμει τὴν ἐργασίαν, διεξαγομένην

ὕπὸ τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικὸν καθεστῶς τυχαίως καὶ ἀσυνηδείτως.

Τι ποιητέον πρὸς ἄρτιν τῆς ἀναρχικῆς ταύτης καταστάσεως;

Ὁ Saint-Simon προτείνει, πρὸς ἄρτιν τοῦ κακοῦ, ὅπως ἀνατεθῇ ἡ διεύθυνσις τῆς ἐργασίας καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἄρτι καὶ τῇ: ἰδιοκτησίας, εἰς τὸν ἱκανώτερον τῶν ἀνθρώπων, τὸν κεκτημένον τὴν πρὸς τοῦτο προσήκουσαν ἰδιοφυΐαν, θυνάμενον ὥς ἐκ τῶν προσόντων αὐτοῦ νὰ ἐπιβλέπῃ εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς λειτουργίας τῆς οἰκονομικῆς μηχανῆς. Ὡς ἐκ τοῦ ὑπισταμένου οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ διαφθείρεται ἡ ἡθικὸτης καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων. Πόλεμος βίων ἐναντίον βίων, ὁσημέραι ἐπαυξάνων καὶ ἐξαπλούμενος· κατὰ πρῶτον ἐκδηλούμενος ἐντὸς τῶν τοιῶν τοῦ ἄστεως, μετὰ ταῦτα ἐκτὸς αὐτῶν, διασκορπίζων φρίκην καὶ καταστροφὴν εἰς τὰ τέσσαρα πέρατα τῆς ὑδρογείου σφαίρας. Τίς ἡ ὑπέροχος κοινωνικὴ δύναμις, ἣτις θέλει κατορθώσῃ νὰ ἐπιπλεύσῃ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ, περικυζομένη ἐκ τοῦ παγκοσμίου κατακλυσμοῦ, τοῦ ἐπαπειλοῦντος τὸ ἀνθρώπινον γένος: Ἡ Πολιτεία, διὰ τῆς θυνάμεως αὐτῇ; καὶ τοῦ κύρους ἀναλαμβάνοντα τὴν μεταρρύθμισιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἰδιοκτησίας.

Ὁ πλούσιος, ὁ οἰκονομικὸς τιμαριόχος· οὗτος δ' ἐχθρὸς. Ἐφ' ὅσον ὑφίσταται τὸ τοιοῦτο οἰκονομικὸν καθεστῶς, ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν ἀκτημένων κατὰ τῶν κεκτημένων, ὁ πληρὼν τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας, οὐδέποτε θέλει ἐκλίπῃ, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ τὴν νέαν ταύτην ἱστορικὴν περίοδον, κατ' ἣν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς νέας ἰδέας τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος, πρὸς δὲ διὰ τῇ: χρησιμοποιοῦσεως τῶν ἄλλοτε ἀδρανῶν θυνάμεων τῆς φύσεως, νέα ἡ οἰκονομικὴ δύναμις ἐξεδηλώθη ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, ἡ τεχνουργικὴ βιομηχανία. Ὁ Saint-Simon προφητεύει, ὅτι ἡ ἀρξαμένη ἱστορικὴ περίοδος ἔσται ἡ βιομηχανικὴ, προωρισμένη ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν τιμαριωτικὴν, τὴν καταδικασθεῖσαν καὶ καταπεσοῦσαν ὑπὸ τὰ πλήγματα, τὰ ἀναθέματα καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς τῆς Τετάρτης Αὐγούστου. Ἡ βιομηχανία θέλει καταστή ἐν τῷ μέλλοντι σημαίνουσα πολιτικὴ δύναμις, παρ' ὅσον ἦτο ὁ πόλεμος ἐν ταῖς πολεμικωτέρας πολιτείαις τοῦ παρελθόντος. Ταύτης κατισχυούσης, θέλει ἐπέλθῃ κοινωνικὴ παλλίγγενεσις ἀνευ τῶν βιαιῶν ἐπαναστάσεων, δι' ὧν μέχρι τοῦδε ἐσημαίνετο πάσα μεταβολὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ὁ Saint-Simon εἶνε ὁ οἰνωσκόπος, ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης τῆς ἀρξαμένης ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος οἰκονομικῆς, ὀλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας. Κατ' αὐτόν, ἡ ἐπιστήμη

τῆς ἱστορίας ἀποτελεῖ τὸ δεύτερον, τὸ πληρέστερον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης, ἐχούσης ἀντικείμενον τὸ ἀνθρώπινον εἶδος, τὴν φυλὴν. ὧν ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ὁρᾷσις, ἡ ἐξέλιξις, χαρακτηρίζονται παρ' αὐτοῦ ὡς φυσιολογικαὶ λειτουργίαι, διότι μόνον ἡ ἐπιστήμη τῆς φυσιολογίας ἔχει ἀποστολὴν τὴν ἐρευνᾶν καὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν φαινομένων, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν βιολογίαν, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἱστορίας.

Ἀναντιρρήτως ἡ ἀντίληψις αὕτη εἶνε πληρεστέρα τῶν προηγουμένων. Ἡ θεωρίᾳ τῆς προόδου ἐφορᾷ τὰ φιλοσοφικὰ αὐτῆς ἐπινίκια. Ἡ ἀνθρωπίνη πρόοδος, οὗτος ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς ἱστορίας. Ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς διὰ τῶν αἰώνων ἀποκαλύπτεται ἡ σκέψις ὑπὸ πολλὰς καὶ ποικίλας μορφὰς καὶ ἐκφάνσεις. Κυριώτατα τούτων εἶνε ἡ θεολογική, καθ' ἣν κρατοῦσα δύναμις εἶνε ἡ τοῦ Θεοῦ, ἡ Πρόνοια, ἡ Εὐαρμομένη καὶ μορφαὶ αὐτῆς ἡ κτηνοποιεῖα, ἡ τοιοθεῖα, ἡ πενθεῖα ἡ μονοθεῖα καὶ δευτέρᾳ ἡ φυσική, ἡ θειακή, ἡ βασιζομένη ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἐμπειρίας. Ἡ νέα αὕτη περίοδος σημαίνεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ διὰ τῶν ρηθιμελεύθων ἔργων τοῦ Βάνωνος καὶ τοῦ Κροστέρσιου, τοῦ νέου Ὁρμάνου, καὶ τοῦ περὶ Μεθόδου Λόγου. Ἡ ἀνθρωπίνη Γνώσις, ὡς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τοῦ Δημοκρίτου, διασχίζει τὰ ἐραδῶδη σκέτη τῆς μεσαιωνικῆς ἀντιλήψεως, τοῦ αὐτοῦ ἔσα τῆς ἐπιστήμης, καὶ τῆς ἱστορίας. Ἡ φυσικὴ ἔρευνα ὁρᾷ τὴν χεῖρα εἰς τὴν ἠθικὴν τὴν ἀνθρωπίνην, τὴν φιλοσοφίαν, ἀποβάλλουσα τὴν μεταφυσικὴν τήξενον περιβαλλομένων καὶ τὴν πραγματικὴν, τὴν ἐκ τῶν ὑπέρων, τὴν ἐκ τῶν δεδομένων. Τούτου ἐπιτυχανομένου, ἔσται δυνατὴ ἡ κατὰ λόγον ἐργάνωσις τῆς κοινωνίας κατὰ τὰ διδάγματα καὶ τὰ ὑποδείγματα τῆς ἐπιστήμης, καὶ δὴ τῆς φυσικῆς. οὕτως: διαφορὰς ὁφισταμένης μεταξὺ τῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου. Σύμμορφούμενος πρὸς τὴν σκέψιν τοῦ Κονδορσέ, ὁ Saint-Simon ἀποδέχεται, ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ὁφίσταται τὴν ἐπὶ ὅρασιν τῶν αὐτῶν γενικῶν νόμων, τῶν παρατηρουμένων ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἀτόμου. Ἡ κοινωνία εἶνε ὁ ἀνθρώπος ἐν μεγαλογραφίᾳ, κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους ἐξελισσομένης τῆς καθολικῆς καὶ τῆς ἀτομικῆς νοήσεως. Ἡ ἱστορία ἀρχεῖ εἶνε ἡ εὐρυτάτη ἐξέλιξις καὶ ἐξωτερικεύσις τοῦ ἀνθρώπινου βίου.

Πᾶσα ἱστορικὴ περίοδος ἐμφανίζεται ὡς ὀργανικὴ καὶ ὡς κριτικὴ. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐκδηλοῖ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ διὰ τῆς συνθέσεως

και τις αναλύσεις, ανερχόμενον από το μερικού εις το καθ' όλον, ή κατερχόμενον από το καθολικού εις το μερικόν, εκ των προτέρων ή εκ των υστέρων. Χαρακτηριστικόν της ανθρωπίνης δράσεως και νοήσεως εινε ή χρησιμοποίησις των δύο τούτων μεθόδων, της συνθέσεως και της αναλύσεως, αναλόγως των υπ' αυτής διερχομένων φάσεων, της οργανικής ή της κριτικής, εις δε δύναται να κατανεμηθῇ ή ιστορία. Κατά την πρώτην περίοδον, την οργανικήν, υφίσταται: ένιαία διδασκαλία και ιδέα, πανδημώς αποδεδειγμένη· πιστεύει εις αυτήν απολύτως ή κοινωνία, θεσμοί και νόμοι αυτής ευχαριστούσιν· όλον τον κόσμον, το πνεύμα ζιατελει εν πλήρει γαλήνῃ και ήρεμίᾳ. Ο ελληνικός κόσμος πρό τοῦ Σωκράτους διατέλει εν τῇ οργανικῇ ταύτῃ, τῇ συνθετικῇ περίδῳ, ε δε ρωμαϊκός μέχρι τοῦ Λουκρητίου και τοῦ Κικέρωνος. Βραδύτερον πάλιν, μετά την κατάλυσιν τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, εγκαίνιζεται διὰ της Ἐκκλησίας νέα οργανικὴ περίοδος, ή τιμαριωτική, ήτις και συνεχίζεται μέχρι των τελευταίων ημερῶν τοῦ δεκάτου ογδόου αἰῶνος.

Αἱ κριτικαὶ περίοδοι εινε ἀναγκαῖαι συνέπειαι τῶν οργανικῶν περιόδων. Θέσις, ἀντίθεσις. Διὰ τῶν πρώτων ἐκδηλοῦται ή συνθετική, ή δημιουργική ἐνέργεια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, διὰ δὲ τῶν δευτέρων ή καταστρεπτική. Κατὰ την θεωρίαν ταύτην ο ελληνικός κόσμος ἀπὸ τοῦ Σωκράτους και δι' αὐτοῦ μεταβαίνει εις την κριτικὴν αὐτοῦ περίοδον· την ἀναλυτικὴν, ὅπως και ή Ρώμη μετά τον Λουκρήσιον και τον Κικέρωνα, και ή τιμαριωτική Εὐρώπη μετά την Μεταρρύθμισιν και την φιλοσοφίαν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὁποίων προπαρασκευάζεται ήδη ή νέα συνθετικὴ και οργανικὴ περίοδος της Ἱστορίας.

Ἐν τῇ ἐξελίξει ταύτῃ και δι' αὐτῆς κατορθοῦται τὸ ἰδεώδες της ἀνθρωπίνης προόδου. Θρησκευτικὰ συναισθήματα, τέχνη, ἐπιστήμη, φιλοσοφία, οἰκονομικὴ λειτουργία, πᾶς ἐν γένει κοινωνικός θεσμός και παράγων, διέρχονται· και ἐξελλίσσονται διὰ τῶν δύο τούτων ἱστορικῶν περιόδων, ἐκατέρας συντελούσης εις την ἀνάπτυξιν και την πραγμάτωσιν τοῦ πολιτισμοῦ, της τελειώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιδιώκοντος την ἐπὶ τοῦ ἐπιγείου τούτου κόσμου εὐημερίαν.

Ἡ περί της ἱστορίας φιλοσοφική και κοινωνιολογική ἀντίληψις τοῦ διαδόχου τοῦ Saint-Simon, τοῦ Fourier, εινε ἐτι μᾶλλον φανταστικώτερα, ήκιστα βραζιζομένη ἐπὶ τῶν πραγμάτων και τῶν δεδομένων. Κατ' αὐτήν αἱ τέσσαρες κύριαι περίοδοι της Ἱστορίας ἀνταποκρίνονται πρός τὰς τέσσαρας φάσεις της ἡλικίας τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου—την παι-

δικήν ἡλικίαν, τὴν νεότητα, τὴν ὥριμον ἡλικίαν καὶ τὸ γῆρας. Ἡ πρώτη τῶν τεσσάρων τούτων ἐποχῶν, ἂν καὶ ἀριθμῇ βίον 5,000 ἐτῶν, ἐξακολουθεῖ ἀκόμῃ, ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς ἑπτὰ βραχυτέρας περιόδους. Εἶνε αὗται 1ον) ἡ ἐδεμικὴ, ἡ πρωτόγονος παραδεισιακὴ κατάστασις· 2ον) ἡ ἀγρία· 3ον) ἡ πατριαρχικὴ· 4ον) ἡ ἀγρία· 5ον) ἡ πεπολιτισμένη, ἡ σύγχρονος· 6ον) ἡ συνεταιριστικὴ (garantiste), ἐξασφαλιστικὴ, ἀρχομένη ἡδὴ καὶ ἡ ἐβδόμη, ἡ ἐπὶ τῆς εὐδαιμονίας, ἀφ' ἧς τὸ ἀνθρώπινον γένος θέλει μεταβῆ εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν. Μετὰ τὴν διὰ μακρῶν χρόνων καὶ ἀγῶνων παρέλευσιν τῆς τελευταίας περιόδου θέλει ἐπέλθῃ ἡ καταστροφή τῆς ἡμετέρας φυλῆς, ἡ ἐξαφάνισις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἀκόμῃ τολμηρότερον ἀντελήφθη τὴν κοινωνίαν ὁ Fourier. Ἐπεζήτησε νέαν κοινωνικὴν τάξιν διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν δύο πρωτίτων αὐτῆς βάσεων, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία μεταβάλλεται εἰς σιρστώνα, εἰς ἱποφορδεῖον. Τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς, Φαλαγγεῖον, παράδοξον οἰκυδόμημα, κατοικία τριακοσίων ἢ τετρακοσίων οἰκογενειῶν εἶνε τὸ ἰδεώδες τῆς θεωρίας ταύτης· κατ' οὐσίαν μία μόνον οἰκογένεια, σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἐργασίαν, τὴν καλλιέργειαν, τὴν βιομηχανίαν, καὶ ἐκπροσωποῦσα τὰς τρεῖς ταύτας δυνάμεις, τὸ κεφάλαιον, τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν εὐφυΐαν. Ἐκ τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας τὸ τρίτον περιέρχεται ὡς μέρος εἰς τὸ κεφάλαιον, τὰ πέντε ὡδεκάτα εἰς τὴν ἐργασίαν, καὶ τὸ ἓν τέταρτον εἰς τὴν εὐφυΐαν. Ἐκ τοῦ τοιούτου διακανονισμοῦ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διανομῆς τῶν προϊόντων ἀποκατασταθῆσεται ἐν τῷ κόσμῳ ἡ τάξις καὶ ἡ ἀρμονία, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ εὐδαιμονία· ἀποτέλεσμα ἡ καταστολὴ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν· τὸ ἀντίθετον τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Ἐν τῇ νέᾳ τάξει τῶν πραγμάτων τὰ πάθη, τὸ μὲν ἐλεύθερα ἀφιέμενα, τὸ δὲ ἐκμαζόμενα, θέλουσιν ἐξωθῆ τὸ ἅτομον πρὸς ἐργασίαν καὶ ἀπολαύσεις, ἀμυθήτους εὐχαριστήσεις, ὅς ὑπισχνεῖται ἐκάστη ἐν τῷ Φαλαγγεῖῳ ἡμέρα· αἴρεται ὁ ἀνταγωνισμὸς κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, ἐκλείπει τὸ ἐλαττήριον τοῦ συμφέροντος, ἡ δὲ ἐργασία, χειραφετουμένη ἀπὸ πάσης ἐπιρροῆς τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ ἐνστίκτων, καθίσταται ἀνθρώπινος νόμος. Τὸ κατακόρυφον, ἡ ἀμοιβὴ, ἐνὸς ἐκάστου τῶν κοινωνῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἱκανότητά του.

Διὰ τῆς νέας ὁργανώσεως τῆς οἰκογενείας μετασχηματίζονται εἰς προτερήματα τὰ πλεῖστα τῶν ἐλαττωμάτων. Ἀφετηρία ὁ ἐλεύθερος ἔρως. Ἐκάστη γυνὴ δικαιούται εἰς ἓνα σύζυγον, γεννήτορα δύο τέκνων, εἰς ἓνα γεννήτορα ἐνὸς τέκνου καὶ ἓνα ἐραστὴν προνομοῦχον.

Τὸ σύστημα τοῦτο, παραλήρημα χασισοποτείου, ἔσχε τοὺς θιασώ-
τας αὐτοῦ καὶ τοὺς προσηλύτους. Κοινωνία, κεκορασμένη ἐκ τῶν πα-
ρεκτροπῶν καὶ τῶν ἀτασθαλιῶν τοῦ καθεστώτος, βεβαχκευμένη καὶ
ἀνισόρροπος, ἔτεινεν εὐήκοον οὖς, ἀνέριστον τὴν θαυμασμὸν εἰς πάντα
ἐκτροπον φαντασιοπληξίαν. Τὸ γελοῖον καθίστατο δι' αὐτὴν σοδαρόν,
τὸ σοδαρόν γελοῖον. Ἡ κοινωνικὴ χίμαιρα τοῦ Fourier ἦτο γέννημα
καὶ θρέμμα τῶν ἀλλοπροσάλλων ρεμβασμῶν κοινωνίας ἀλόφρονος καὶ
παραπαιούσης.

Λογικωτέρᾳ ταύτης καὶ θετικωτέρᾳ ἡ ἱστορικὴ ἀντίληψις τοῦ
Λουδοβίκου Μπλάν, ὑποτυπώσαντος νέον πρόγραμμα λύσεως τοῦ κοι-
νωνικοῦ προβλήματος διὰ τῆς ὁργανώσεως τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἰδιο-
κτησίας ὑπὸ τῆς Πολιτείας. Αὕτη καὶ μόνη ὥς ἐκ τῆς συμφορᾶς δου-
μειως, εἶνε ἡκινή νὰ θέτῃ ἔργον εἰς τὴν καταστρεπτικὸν ἀνταγωνισμὸν
τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας· καὶ τοῦτο ἔστι τῆς ἄρσεως αὐτοῦ καὶ
τῆς ὁργανώσεως τῆς ἐργασίας, τῆς διομηχανίας περιοριζομένης τῆς
δυνάμειος τοῦ κεφαλαίου.

Ὡς ἱστορικὸς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ τῆς Συνταγματικῆς
Δεκαετίας 1830 - 1840, ὁ ἱερόδωρος τῆς ὁργανώσεως τῆς ἐργασίας
ἐμελέτησε καὶ ἀνέλυσε τὸ ἱστορικὸν πρόγραμμα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς
Ἐπαναστάσεως διὰ τοῦ φαντοῦ τῆς ἐργατικῆς ἱεολογίας. Ὁ ἀγὼν τῆς
ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου, τοῦ πτωχοῦ πρὸς τὸν πλοῦτιον· τοῦτο
κατ' ἐξοχὴν τὸ θέμα ἀπησχόλησεν αὐτὴν καὶ ὡς θεωρητικὸν ἱεολό-
γον, καὶ ὡς πρακτικὸν πολιτικόν. Ὁ ἀγὼν τῶν κοινωνικῶν ἐμάχων ἀποτε-
λεῖτο ἀντικείμενον τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιστοίας. Πᾶσα ἄλλη ἀρχή, ἱεός,
διαπάλη μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου αἰῶνος παραγνωρίζεται
καὶ ἀποσιωπᾶται. Εἶνε τοιαύτη ἡ ἀποστολὴ τῆς ἱστορίας, ὁ ἀγὼν τῶν
τάξεων, τῶν κεκτημένων καὶ τῶν ἀκτιμύνων; Εἰς ποῖα ἀποτελέσματα,
εἰς ὅσους καταστοφάς ἐμελλε νὰ κατελήξῃ ἡ τοιαύτη ἀντίληψις τῶν
ἐπαναστατικῶν μεταρρυθμιστῶν καὶ ἱεολόγων, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον τῶν
θαυμαστῶν καὶ τῶν ἱστοριογράφων; Τὸ συμφέρον μόνον τὸ οἰκονομικόν
τὸ ἐγωιστικόν, ὑπῆρξεν ὁ κυριώτατος παράγων ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἀν-
θρωπίνων πραγμάτων; Ὁ λαός, ὁ θεός, ὁ proletarius, εἰσίσκεται
πάντοτε ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ δικαίᾳ· ἀλλ' ὁ εὐπατρίδης, ὁ διανοού-
μενος, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπιστήμης, τῆς θρησκείας, τῆς εὐγενείας,
ὑπῆρξαν ξένοι, ἀδιέφοροι, ἐχθρικοὶ μᾶλλον παράγοντες ἐν τῇ ἱστορικῇ
σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους;

Ὁ Λουδοβίκος Μπλάν ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν θεωρητικὸς ἀντιπρό-

σωπος τῆς πολιτικῆς παμβασιλείας ἐν τῇ διακανονισμῷ τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος. Τὸ δυνατόν ὁ Προυντὼν. Εἶνε ὁ ἀμελικτός καὶ ἀδιάλλακτος θιασώτης τῆς ἀναρχίας. Ὁ θεὸς εἶνε τὸ κακόν, ἡ ἰδιοκτησία κλοπὴ· ἰδιοκτησία καὶ κοινωνία πράγματα ἀσυμβίβαστα, ἀντιμαχόμενα ἀλλήλοις. Ὁ ἄνθρωπος ἐξηναγάζεσθαι νὰ ζῇ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐνδιαφερόμενος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ, τῆς ἐσότητος τῆς ἀσφαλείας. Διοτὶ θῆτερον: Κοινωνία ἢ ἰδιοκτησία.

Ἡ ἀνθρωπότης ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς προσεγγίζει ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὴν ἀναρχίαν. Καταστρεφομένης πάσης κυβερνήσεως, ἀνατροπομένων τῶν ὁρίων τοῦ θεοῦ, ἐπιτευχθήσεται τὸ ἰδεώδες τῆς ἐλευθερίας. Θεός, θρησκεία, ἠθική· πάντα ταῦτα ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου.

Ἡ τετάρτη δεκαετηρὶς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ὑπῆρξε σταθμὸς λίαν ἐνδιαφέρων διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς κοινωνιστικῆς ἰδέας καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀντίληψιν τῆς ιστορίας ἐν Γαλλίᾳ. καὶ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἀνάλυσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας καθίσταται θέμα καὶ ἀντικείμενον τῶν σκεπτομένων ἐμάδων. Τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἐσότητος, τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, τίθεται ἐπὶ τοῦ τάπητος τῆς δημοσίας συζητήσεως. Συγκυβιλλῶνται ἡ ποίησις, ἡ μυθιστοριογραφία, καθίσταμένη κοινωνικὴ, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἱστορία, καὶ ἑτιμᾶλλον ἡ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη. Τὸ πρόβλημα τῆς μελίζοντος τοῦ ἀνθρώπου εὐημερίας. τοιοῦτος ὁ πρῶτος σκοπὸς τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς πολιτείας, δι' ἧς ἐπιζητεῖται ἡ λύσις αὐτοῦ καὶ ἡ διευθέτησις. Διὰ τῆς πληρεστέρας ὑπὸ πασῶν τῶν κοινωνικῶν ἐμάδων ἐπιτεύξεως τῶν ἀγαθῶν πραγματωθῆσεται ἡ κοινωνικὴ ἀρμονία· καὶ ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἡ πρόοδος, ὁ πραγματικὸς Χρυσοῦς αἰὼν, ὃν ἐπηγγέλθη ἤδη ὁ Saint-Simon ἐν ταῖς χιμαιρικαῖς αὐτοῦ ὄνειροπολαῖς.

Ἄπας ὁ σκεπτόμενος κόσμος κατανοεῖ, ὅτι ὥριμος ἤδη κατέστη ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία πρὸς ἀποδοχὴν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν δογμάτων τῶς παλιγγενεσίας, ἣν ἐπηγγέλλαντο οἱ προφῆται καὶ οἱ ἰδεολόγοι τοῦ παρελθόντος καιροῦ, πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ὁποίας ἐκηρύχθησαν τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου. Βάσις καὶ ἀφετηρία τῆς νέας ταύτης περιόδου εἶνε ἡ θεωρία τῆς προόδου, τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ κοινωνικὴ ἐπιστήμη, καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ ἱστορία, ἤρξαντο χρησιμοποιοῦσαι πρὸς ἀνάλυσιν καὶ ἐρμηνείαν τῆς θεωρίας τῆς

λίσσοφικὴν μέθοδον κρείττονα καὶ ἐπιστημονικωτέραν τῶν μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει μεθόδων. Ἡ παρατήρησις, ἡ ἐμπειρία, ἡ ἀνάλυσις τῶν φαινόμενων καὶ τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, εἶνε ἡ μόνη συντελεστικὴ δύναμις πρὸς κατανόησιν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος. Χρησιμοποιοῦσι τῶν μεθόδων τῆς Γεωμετρίας καὶ τῆς Ἀλγέβρας, τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐκ τῆς χρησιμοποιοῦσεως ταύτης ἡ ἐξεύρεσις τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, ἡ πρόβλεψις τοῦ προσεχοῦς ἢ τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἡ ἱστορικὴ ἐπιστήμη κατέκτησεν ἔξαφος. Ἐν προηγουμένοις καιροῖς ἡ ἱστορία, τοῦτέστιν ἡ ἐπὶ τοῦ πλανήτου τούτου ἐνέργεια καὶ ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου, ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποτέλεσμα παρεμβάσεως ὑπερτέρας, ὑπερφυσικῆς Δυνάμεως, τοῦ Θεοῦ, τῆς Προνοίας, μεριμνώσης καὶ ἐνδιαφερομένης περὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Νομίζω, ὅτι ἀναγινώσκω τὸν ἀγαθὸν Ὅμηρον διηγούμενον τὰ κατὰ τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς μῆνιν τοῦ πατρὸς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν Θεῶν, τοῦ Διός, παρεμβαίνοντος εἰς τὰ ἐλληνικὰ πράγματα, ὅπως ἐκδικήσῃ τὸν υἱὸν τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως.

«Δία δ' οὐκ ἔχε νήδυμος ὕπνος·
 ἀλλ' ἔγε μερμήριζε κατὰ φρένα, ὥς Ἀχιλλῆα
 τιμήσῃ, ὀλέσῃ δὲ πολέας ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιῶν.
 Ἦ δὲ δὲ εἰ κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνεται δουλή,
 πέμψαι ἐπ' Ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι εὖλον Ὀνειρον
 καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
 «Βάσῃ' ἔθι, εὖλε Ὀνειρε, θεὰς ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν,
 ἔλθων ἐς πλισίην Ἀγαμέμνονος Ἀτρεΐδαο,
 πάντα μάλ' ἀτρεκέως ἀγορευέμεν, ὥς ἐπιτέλλω.
 Θωρήξαι ἐκέλευε καρηκομέωντας Ἀχαιοὺς
 πανευδύει· νῦν γάρ κεν ἔλοι πόλιν εὐρυάγυιαν
 Τρώων· οὐ γάρ ἔτ' ἀμφὶς Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
 ἀθάνατοι φράζονται· ἐπέγναμψεν γάρ Ἀπαντας
 Ἥρη λίσσομένη· Τρώεσσι δὲ κήδε' ἐφήπται».

Οἱ θεοὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν λαῶν, αὐτοὶ ἐ τῶν Χριστιανῶν, δὲν εἶνε ξένοι πρὸς τὰ πράγματα τῶν ἀνθρώπων, τὰ τε ἐν τῷ πολέμῳ καὶ τὰ ἐν τῇ εἰρήνῃ. Ἐν πάσῃ αὐτῶν ἐξελίξει ἐπιφαίνεται ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ. ¹⁾ Τοῦτο τυγχάνει ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ὁπο-

1) Ἰλιάδος Β'. 2—15.

διδασμός τῆς θείας ἰδέας. Ἀλλ' ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἀδυνατεῖ νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ νὰ κατανοήσῃ τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ· εἴτι αὐτὸς καὶ μόνος, οὐχὶ δ' ἄνωτέρα τις βούλησις καὶ δύναμις διευθύνει τὰ κατ' αὐτόν. Ἡ νέα αὕτη ἀντίληψις πρωτίστως ὀφείλεται εἰς τὴν μέθοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τὴν χρησιμοποιηθεῖσαν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τοῦ Λεονάρδου Νταβίντσι, καὶ εἴτι μᾶλλον τοῦ Νεύτωνος, τοῦ Καρτεσιῶν καὶ τοῦ Cuvier, προτείνοντος τὴν χρῆσιν τῶν μεθόδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν πρὸς ἔρευναν καὶ ἀνάλυσιν τῶν κοινωνικῶν καὶ ἱστορικῶν φαινομένων.

Ἡ πρόοδος, κατὰ τὴν νέαν ταύτην ἱστορικὴν θεωρίαν, δὲν εἶνε αὐθιχίρετον διμιοῦργημα ὀρισμένης κατὰ χρόνον καὶ κατὰ τόπον φυσικῆς καὶ ὑπερφυσικῆς Δυνάμεως. Ἡ βελτίωσις, ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συνεχίζεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ὑφισταμένη τὴν ἐπίδρασιν φυσικῶν καὶ ἡθικῶν αἰτίων, νόμων ἀμεταδλήτων, πρὸς τοὺς δὲν δύναται ν' ἀνταγωνισθῇ ἡ βούλησις καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ὄντος. Κατὰ τὸ αἶτομον, καὶ ἡ κοινωνία, ὡς μέλη ἀναπόσπαστα τοῦ αὐτοῦ συνόλου, ὑφίστανται κατὰ τὴν πάροδον τῶν γενεῶν ποικίλας μεταμορφώσεις, ἀλλ' ἐπὶ το σκεπτικώτερον καὶ λυσιτελέστερον. Τὴν βελτίωσιν ταύτην, τὴν πρόοδον, συλλήβδην τον πολιτισμὸν καὶ τὴν ἐξημέρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐπιδιώκει ἡ ἐπιστημονικὴ ἀντίληψις τῆς ἱστορίας, ἡ ἀνάλυσις καὶ μελέτη τῶν προβλημάτων αὐτῆς καὶ τῶν φαινομένων, οὐχὶ ἐκ τῶν προτέρων, ἐπὶ τῇ βίσει ὀρισμένου ἡθικοῦ, θρησκευτικοῦ, ἡ πολιτικοῦ προγράμματος, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει φυσιολογικῶν νόμων ἀμετατρέπτων καὶ ἀμεταδλήτων. Ὑπὸ τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν ἐμελλε νὰ ἐπέλθῃ πραγματικὴ ἐπανάστασις ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ ἱστοριογραφίᾳ. Ἡ ψυχολογία συναντήθη πρὸς τὴν φυσιολογίαν· ἀνεγνωρίσθη τὸ ἀλληλένδετον αὐτῶν, ὡς ἀνεγνωρίσθη τοῦτο ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας.

Δὲν ὑπάρχει οὐρανός, δὲν ὑπάρχει Ἄδης, ἐπιφῶναι ἐν προφητικῇ ἐνοράσει καὶ ἐκστάσει εἰς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς θεωρίας ταύτης, ὁ Πέτρος Λερού. Ἡ ἀνθρωπότης εἶνε ἀθάνατον δένδρον, οὐ οἱ κλάδοι μαραινόνται καὶ καταπίπτουσιν ἀλληλοδιαδόχως, ἀλλὰ τρέφουσι τὰς ρίζας καὶ διατηροῦσι τὴν νεότητα αὐτοῦ, οὐδέποτε μαραινομένην καὶ καταστρεφομένην. Εἰν' ἀληθές τοῦτο, ἐπιβεβαιούμενον ὑπὸ τῶν δεδομένων τῆς βιολογίας καὶ τῆς χημείας. Ὁ θάνατος καὶ ἡ ζωὴ εἶνε σχετικὰ καὶ ἀλληλένδετα. Ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς φύσεως ὁ θάνατος εἶνε ζωὴ, καὶ ζωὴ ὁ θάνατος. Τοιοῦτό τι συμβαίνει ἐν τῇ ἱστορικῇ ζωῇ τῶν ἀτόμων καὶ

τῶν ἐμάδων· ἡ σήψις εἶνε τὸ ἐργαστήριον τῆς ζωῆς, ἡ καταστροφὴ ἀπαρχῇ καὶ ἀφειτηρία νέας δημιουργίας.

Πάντα ταῦτα τὰ διδάγματα ἐκ τῆς μελέτης τῶν δεδομένων τῶν φυσικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐπιστημῶν ἐπεκύρωσαν τὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς θεωρίας τῆς προόδου. Κατὰ τοὺς θιασώτας τῆς θεωρίας, ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐλευθερίας, τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ὡς ὄντος αὐτονόμου καὶ αὐτοδιανοουμένου, σὺν τῇ παρελεύσει τῶν αἰώνων διασπᾷ τὰ θεσμὰ τῆς διαιρέσεως, τῆς ἀνισότητος καὶ τῆς ἀδικίας, σταδιοδρομῶν καὶ κατευθυνόμενος πρὸς τὴν ἐνότητα, τοὔτῃσι τὴν ἰσότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην. Διεξάγεται ἀγὼν χειραφετήσεως, ἀπελευθερώσεως. Τοῦ ἀγῶνος τούτου τρεῖς εἶνε αἱ κύριαι φάσεις. Κατὰ τὴν πρῶτην, ὁ ἄνθρωπος ἐπιδιώκει τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς πατριᾶς ἐν τῇ ἀνατολικῇ κόσμῳ· κατὰ τὴν δευτέραν ρέπει ν' ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ὑποτελείας· τοῦτο ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ρώμῃ· καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φάσει προσπαθεῖ ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῶν συμφυῶν αὐτῇ πρηνειῶν τῶν μεσαιωνικῶν αἰώνων. Ἡ ἀνθρωπότης διέρχεται τὴν τρίτην ταύτην περίοδον, ἐπιδιώκουσα τὴν ἀναδιοργάνωσιν, ἢ μὴ τὴν κατάλυσιν, τῶν κυριωτάτων καὶ θεμελιωδισταίων αὐτῆς θεσμῶν, τῆς οἰκογενείας, τῆς ἰδιοκτησίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ὅτι ἀποτελεῖ προνόμιον, τάξιν, ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ, δεῖον νὰ καταλυθῇ ὡς ἀντιβαλεῖν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ δίκαιον, πρὸς τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Ἡ ἰσότης, ἡ ἀναγνωρισθεῖσα καὶ κυρωθεῖσα διὰ τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789, δεῖον νὰ καταστῇ ἡ βάση καὶ ἡ ἀφειτηρία τῆς νέας κοινωνίας, ἐγκαινίζουσα νέαν περίοδον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, κρείττονα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ ὑπερέραν τῶν προγεγεννημένων.

Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις τῆς ἱστορίας ἐκδηλοῦται κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐν ὅλῳ τῶν φιλοσοφικῶν, ἠθικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συστημάτων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κρατοῦν δόγμα, τὸ τοῦ δογματισμοῦ καὶ τῆς ἐκλεκτικῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ πολιτικῇ τάξει. Πρωθιεράρχαι ὁ Βίκτωρ Κουζὲν καὶ ὁ Γουλιέλμος Γκυζῶ. Πρόγραμμα· κατ' ἐπίφασιν ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν ἀντιθέσεων, τῆς μοναρχίας καὶ τῆς δημοκρατίας διὰ τῆς συνταγματικῆς πολιτείας· ἐν τῇ οἰκονομικῇ τάξει ἡ σύμπραξις κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, τοῦ δευτέρου τούτου παράγοντος ὑποτακσόμενου εἰς τὸν πρῶτον. *Enrichissez-vous*. Τοιαύτη εἶνε ἡ συνταγὴ τοῦ Γκυζῶ πρὸς τοὺς φίλους αὐτοῦ καὶ τοὺς ὁμόφρονάς. Ἀνάπτυξις τοῦ κεφαλαίου, αὐξησις τοῦ βιωτικοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου. Ἀλλὰ

ποιοῦν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνταγῆς ταύτης; Μείζων ὁσημέραι διάστασις μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων, τῶν κεφαλαιούχων καὶ τῶν ἐργατῶν, τῶν πλουσιῶν καὶ τῶν πενήτων· μίση, ἀδιάλλακτα. Ἡ κοινωνιστικὴ ἰδεολογία, ἐπιδιώκουσα τὸν θόρυβον, τὴν διαφῆμιν, ἐκμεταλλευμένη, τὴν κοινωνικὴν δυσφορίαν, μονονοῦχί τὴν ἀνισορροπίαν τῶν λαϊκῶν ὁμάδων, προβαίνει εἰς τὰ ἔσχατα. Προσέρχεται εἰς ἐξυπηρέτησιν τοῦ προγράμματος αὐτῆς ἡ κοινωνικὴ ἐπιστήμη, ἡ ἱστορία. Τὸ πλεῖστον τῶν διανοουμένων κατὰ τὴν θυελλώδη ἐκείνην περίοδον τῆς Ἰουλιανῆς Μοναρχίας ἐμπνέεται ἐκ τῶν ἰδεωδῶν τῆς κοινωνιστικῆς μεταρρυθμίσεως, τῆς συνδιαλλαγῆς τῆς ἐλευθερίας πρὸς τὴν ἰσότητα, τῆς πρώτης ὑποτασσομένης εἰς τὴν δευτέραν. Ἀναλύεται ἀπὸ πάσης ἀπόψεως κοινωνικῆς, πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, ἡ ἔννοια καὶ ὁ προορισμὸς τῆς ἐλευθερίας. Αὕτη ἐγκαινίζει τὴν διαμάχην, τὸν ἀνταγωνισμόν· ὁ ἰσχυρὸς ἐπικρατεῖ τοῦ ἀσθενεστέρου· ὁ πλοῦτος, τὸ κεφάλαιον, ἐπικρατεῖ καὶ δεσπόζει ἐπὶ ἐργασίας. Ἐξώλεια. Τοιαύτη εἶνε ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ παράστασις τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἐκείνης κοινωνίας. *Enrichissez-vous...*

Πρὸ τῆς ἐκτροπῆς ταύτης καταστάσεως ἐξεγείρεται ἡ κοινωνιστικὴ ἰδεολογία. Λαμβάνει τὴν ἀμυναν τῶν καταδυναστευομένων· πρωτίστως ἀντλεῖ τὰ ἐπαχειρήματα αὐτῆς ἐκ τῶν χρονικῶν τῆς ἱστορίας, αὐθαιρέτως ἀναλυομένων καὶ ἐρμηνευομένων.

Ἡ μοναρχία, ἡ εὐγένεια, ὁ κλήρος εἶχον ἤδη ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως κηρυχθῆ εἰς κατάστασιν χρεωκοπίας· οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν φόβος. Τοιαύτη καθίστατο ὁσημέραι ἡ ἱστορικὴ ἀντίληψις τῶν λαῶν καὶ τῶν διανοουμένων ὁμάδων. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ναυαγίων καὶ τῶν ἐρείπειων τῆς τριπλῆς ταύτης δυνάμεως κατενοεῖτο, ἀπὸ τῶν πρώτων εἰς ἡμέρων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὅτι ἐνεφανίζετο νέος κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς ἐχθρὸς. Ἦτο οὗτος τὸ κεφάλαιον, ἡ παλαιὰ τρίτη τάξις, πρώτη ἡδὴ ἐν τῇ πραγματικότητι καθισταμένη. Ἡ κοινωνικὴ κατάσταση τῶν λαϊκῶν ὁμάδων, κατὰ τὴν νέαν θεωρίαν, ἐπεδεινοῦτο μάλλον ἢ ἐβελτιοῦτο ἐκ τῆς νέας παμβασιλείας τοῦ κεφαλαίου. Πολλαπλασιαζομένου τούτου, συγκεντρουμένου εἰς χεῖρας ὀλίγων, κατ' ἀνάγκην ἀνοίγεται νέον χάσμα, βαθύτερον τοῦ παλαιοῦ, μεταξὺ κερτημένων καὶ ἀκτημόνων, πλοῦτου καὶ πενίας. Ἀποτέλεσμα, καταγγελθὲν ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἡ κοινωνικὴ δυσφορία, διάστασις, συγκρούσεις, ἐπαναστάσεις. Πρὸ τῆς

ἐμφανείας τῆς ζοφερᾶς ταύτης εἰκόνας, ἡ κοινωνιστικὴ ἰδέα ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ κεφαλαίου.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἐν τῇ λυμαινομένῃ, τὴν εὐρωπαϊκὴν ἡπειρόν ἐπαναστατικὴ καταγίγει, ὁ Μίλθος, μελετῶν τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρωπίνης εἰμαρμένης, ἀντελαμβάνεται νέου κοινωνικοῦ προβλήματος ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἀπειλητικοῦ ὁσημέρσι καὶ ἐπικινδύνου καθισταμένου, τῆς ὑπεράγνων αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ δυσαναλογίαν πρὸς τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως. Ἡ μὲν αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ διεξήγετο κατὰ γεωμετρικὴν ποδὸν, τοῦναντίον δὲ ἡ τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως κατ' ἀριθμητικὴν· δεικνὺν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ φαινομένου. Τί ποιητέον πρὸς ἄρσιν τοῦ κακιοῦ; Ὁ Βρεττανὸς κοινωνιολόγος ὑπεδείκνυε ποικίλα θεραπευτικὰ φάρμακα· πρὸς τοὺς ἄλλους τὴν ἀγχιμάν. τὸν περιορισμὸν τῶν γεννήσεων. Ἐλάχιστην εὐρεν ἀποδοχὴν τὸ κήρυγμα. Ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τῶν διανοουμένων κατεξάνεσθαι· ἀπεκήρυξε τὸν ἐρευνητὴν ὡς εἰσάγοντα κατὰ θανάτῳ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὡς διέσπκοντα τὴν παραβίασιν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν νόμων, τῆς οἰκογενείας. Προϊόντος τοῦ χρόνου τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῶν λαῶν καθίστατο ἐτι μᾶλλον ἀντικείμενον τῆς δημοσίας προσοχῆς καὶ ἐρεύνης· μετεφέρετο ἀπὸ τοῦ ἐργατικοῦ σπουδαστηρίου τοῦ ἰδεολόγου καὶ τοῦ ἐρευνητοῦ εἰς τὰ εὐρύτερα κοινωνικὰ ἐντετυτήρια, καθιστάμενον ἀντικείμενον τῆς πολιτικῆς, καὶ ἐτι μᾶλλον τῆς δημαγωγίας.

Ἡ κεφαλαιοκρατικὴ κοινωνία, οἷα ἐμορφώθη ἐν Εὐρώπῃ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μηχανῶν ἐν τῇ παραγωγικῇ ἐργασίᾳ· εἶχε παρατηρήσῃ ἤδη ἀπὸ τῆς δευτέρας δεκαετηρίδος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ὁ Σισμόνης, ἐμάλλε ν' ἀποτελέσῃ νέαν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν τάξιν, τιμαριωτικὸν καθεστῶς, χεῖρον καὶ μᾶλλον ἐπικινδύνον, τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐπανστασεως καταλυθέντος τῆς τιμαριωτικῆς εὐγενείας. Τοῦτο κατενόηθη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν μηχανικῶν ὀργάνων. Διὰ τοῦ γεγονότος τούτου ὁ ἐργάτης ἐστερείτο πάσης προσωπικῆς αὐτοδουλείας, καθίστατο δὲ οἷον ἐξάρτημα τῆς μηχανῆς, μόνον οὐχὶ ἀνθρώπινον ὑπεζύγιον. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀμοιβῇ τῆς καταβαλλομένης παραγωγικῆς ἐργασίας συνδέσθαι τι ἐτι μᾶλλον ἔκτροπον καὶ ὀδυνηρόν. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν ἐν τοῖς ἐργαστασίαις ἐπέρχεται κατ' ἀνάγκην ἔκτροπισμός ἐργατῶν, περιορισμός τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας· ἄλλ' ἐν τῇ περιπτώσει συμβῇ τὸ τοιοῦτο, ὁ ἐργάτης, ἡ εἰς χειρωνακτικὴ αὐτὴ μηχανή, στερεόμενος ἐργασίας καὶ τῆς προ-

σηκούσης πρὸς συντήρησιν ἀμοιβῆς, περιέρχεται εἰς δεινотάτην οἰκονομικὴν κατάστασιν, χεῖρονα τῆς προηγουμένης ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς τιμαριωτικῆς κοινωνίας. Πόρισμα. Ἡ μηχανὴ καὶ ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς φονεύει καὶ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς τὸν ἐργάτην, τὸν ἀνθρώπον. Καὶ κατ' ἀκολουθίαν, ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων, ἡ ἐπὶ τῆς μηχανικῆς λειτουργίας καὶ ὀργανώσεως ἐρειδομένη, συντελεῖ μὲν καὶ τὴν αὐξησιν τοῦ πλούτου, εἰς τὸν πολλαπλασιασμόν τοῦ κεφαλαίου, ἀλλ' ἀπ' ἐτέρου διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων συντελεῖ εἰς τὴν αὐξησιν τῆς πείνης καὶ τῶν ἐπακολουθῶν αὐτῇ, τῆς ἠθικῆς, τῆς πνευματικῆς, τῆς κοινωνικῆς καταπτώσεως. Τὸ κεφάλαιον καθίσταται ἔκον ἄκον τὸ μέγιστον τῶν κοινωνικῶν κακῶν, ὁ ἐπιβουλότατος τῶν τυράννων καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐργασίας.

Εἰς τοιαῦτα κατέληγε συμπεράσματα ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἡ κοινωνικὴ ἰδεολογία ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τῆς ἀνθρωπίνης προόδου καὶ εὐτημερίας.

Ἀπὸ τῆς Γαλλίας ἡ ἐπαναστατικὴ αὐτὴ ροπὴ μετεβίβετο καὶ εἰς τὴν ἐκείθεν τοῦ Ρήνου πατρίδα τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας. Ἦδη ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Ἐμμανουὴλ Κάντιος διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων συγγραφῶν ἠρεύνησε καὶ ἐμελέτησε τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἱστορίας. Ἡ Κοινωνικὴ τοῦ Καθαροῦ Λόγου, ἡ ἠθικὴ μεταφυσικὴ, τὰ ἰδεώδη τῆς αἰωνίας Εἰρήνης, ρηξικέλευθοι περὶ τῆς ἱστορίας ἀπόψεις, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ πρὸς τὸ Καθῆκον προσευχὴ τοῦ φιλοσοφικοῦ αἵρεσιάρχου, καθίστανται οἱ φωτεινοὶ ἀστέρες τῆς γερμανικῆς σκέψεως. Ἡ συντριβὴ ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Γένης τοῦ μεσαιωνικοῦ κατασκευάσματος τοῦ ἀγίου ρωμαϊκοῦ κράτους τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ ὑποδούλωσις τῆς Πρωσίας, τῆς λοιπῆς Γερμανίας μεταβληθείσης εἰς δορυφόρον τοῦ ξένου κατακτητοῦ, ἀντὶ ἀποθαρρύνσεως, ἐπήνεγκον τὴν ἀνάστασιν τῆς ἐθνικῆς, κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς συνειδήσεως τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Πρώτιστος τῶν μυσταγωγῶν τῆς νέας ἰδέας ἦτο ὁ Ἐμμανουὴλ Φίχτης, εἰσηγητῆς καινῶν δαιμονίων καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Σπάρτης, μηδὲ τῶν Ἐφῶρων αὐτῆς παραλειπομένων. Εἶνα ὁ Saint-Just τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνίας, ἀμφοτέρων ἀπορρεουσῶν ἀπὸ τοῦ λογικοῦ κριτηρίου. Ἐλευθερία, αὐτονομία, καὶ ἐτι μᾶλλον ἡ ἰδιοκτησία, ρυθμίζονται καὶ κανονίζονται ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῆς Πολιτείας. Τῆς ἰδιοκτησίας ἀπαραίτητος ὁρος ἡ ἐργασία, ἐκάστου δικαιουμένου ν' ἀποζῇ ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν κηδεμονίαν τῆς υπερτάτης ταύτης

ἀρχῆς, πραγματούσης τὴν ἀνθρωπίνην ἠθικότητα διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως, διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἐλευθερίας κα' τῆς ἰδιοκτησίας. Διὰ τῆς ἐθνικῆς πολιτείας πραγματοποιεῖται ἡ ἠθικὴ ἰδέα τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ τοῦτο ἐν τῇ περιορισμένῃ σφαίρᾳ τῆς πατρίδος. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶτι μᾶλλον ἐξελλίσσεται καὶ κραταιοῦται ἐν τῇ ἐξελίξει καὶ τῇ πραγματώσει τῆς παγκοσμίου ἐνότητος τῶν ἀνθρώπων, τῶν μερικῶν πολιτειῶν, τῆς Ὁμοσπονδίας, δι' ἧς καὶ μόνης λαμβάνει πλήρη ὑπόστασιν καὶ κύρος ἡ ἀνθρωπίνη ἰσότης.

Ἡ περὶ πολιτείας καὶ τῶν καθηκόντων αὐτῆς καὶ δικαιωμάτων θεωρία τοῦ Ἐγγέλου εἶτι μᾶλλον μέλλει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν κοινωνιστικὴν ἀντίληψιν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ἱστορίας. Ἡ λεγομένη ἀριστερὰ πτέρυξ τοῦ φιλοσοφικοῦ τούτου ὄνειροπολήματος ἀνυψοῖ τὴν σημαίαν τῆς μεταρρυθμίσεως, τῆς Ἐπαναστάσεως· εἶνε ἡ περὶ τὴν Νέαν Γερμανίαν αἰρέσις. Πρωτοστάται ὁ Ἀρνόλδος Ruge, ὁ Λουδοβίκος Φάγγερμαχ, ὁ Δυτὶς Στράους, καὶ εἶτι μᾶλλον οἱ ἐξ Ἰουδαίων ὁρμώμενοι, Κάρολος Μάρξ καὶ Φερδινάνδος Lassalle.

Κυρίως ὁ πρῶτος τῶν τελευταίων τούτων, ὁ Κάρολος Μάρξ, ἀνестήλωσε διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ καὶ τῆς προσωπικῆς ἐνεργείας τὰ εἰδωλα τῆς κοινωνιστικῆς ἰδεολογίας, τῆς νέας οἰκονομικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας. Πρωτίστα τῶν ἔργων αὐτοῦ τὸ Κεφάλαιον (das Capital kritik der politischen Economie) καὶ τὸ πολυθρύλητον Κοινωνιστικὸν Κήρυγμα.

Ὁ Φερδινάνδος Lassalle ὑπέστη ὅσον καὶ ὁ Κάρολος Μάρξ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φιλοσοφικοῦ καὶ ἐπαναστατικοῦ περιβάλλοντος τῆς ἀνησύχου ἐκείνης ἱστορικῆς περιόδου. Ἰδεολόγος ταῦτοχρόνως καὶ πολιτικὸς δημεγέρτης. Εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν θεωρητικὸς κατασκευαστὴς τῆς τετάρτης τάξεως. Τὰ πάντα ρεῖ τοῦ Ἡρακλείτου· τοιαύτη ἡ φιλοσοφικὴ τοῦ Lassalle περὶ ἱστορίας ἀντίληψις καὶ ἰδεολογία. Οὐδὲν τὸ σταθερόν, τὸ ἀσφαλὲς καὶ μόνιμον ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Οἱ μεγάλοι κοινωνικοὶ θεσμοὶ εἶνε ἱστορικαί, οὐχὶ λογικαὶ κατηγορίαι, ἐκάστοτε μεταβαλλόμεναι κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἰδέας, κατὰ τὴν κοινωνικὴν βούλησιν. Ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν, μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1848, μία μόνον τάξις ἐπικρατεῖ, κανονίζουσα τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς, μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1893 ἡ τρίτη τάξις. Ἀλλ' ἐκτοτε νέα ἱστορικὴ περίοδος ἐμφανίζεται, ἡ τῆς τετάρτης τάξεως, ἡ τῶν λαϊκῶν ὁμάδων, τέως ἀπόκληρος παντὸς κοινωνικοῦ δικαίου καὶ προνομίου.

Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ καταβολῆς κόσμου διηλθε διὰ δύο ἱστορικῶν περιόδων. Θεμελιώδης τῆς πρώτης ἀρχὴ ἦτο ἡ τῆς καταγωγῆς, ἡ τῆς *Εὐγενείας*, βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἐγγείου κτήσεως, τῆς δὲ δευτέρας, ἀρχομένης ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπ'αυστάσεως, εἶνε ἡ μεγάλη ἀστική κτήσις, τὸ κεφάλαιον, δεσπόζον πάντων τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, ἀποκλειστικῶς δὲ συμμετέχον εἰς τὴν βούλησιν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς πολιτείας.

Κατὰ τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἀντίληψιν τῆς τρίτης τάξεως, τὸ ἄτομον δικαιούται εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ τὴν πλήρη ἐξάσκησιν τῶν δυνάμεών του. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ καθεστῶς τοῦτο, ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων, ἐπέρχεται κατ' ἀνάγκην ἰσχυρὸς ἀνταγωνισμὸς, ἀπολήγων εἰς ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Ἡ ποικιλία, ἡ διαφορὰ, ἡ ἀνισότης, εἶνε ὁ νόμος τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας. Ὅπως ἐν τῇ φύσει, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐκδηλοῦται τὸ φαινόμενον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἀντιθέτων καὶ ἀνίσων δυνάμεων. Ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐπίσης ἐτι μάλλον ἐκδηλοῦται ἡ διαφορὰ αὕτη. Πάντες οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶνε ἐξ ἰσού ἰσχυροί, ἱκανοί, ἀνεπτυγμένοι καὶ πλούσιοι· κατ' ἀκολουθίαν, ὁ ἰσχυρότερος, ὁ πλουσιώτερος ἐπικρατεῖ, ἐκμεταλλεζόμενος τὸν ἀσθενέστερον, τὸν ἀποχειροβίωτον, τὸν ἐκ τοῦ ἰθῆτος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ποριζόμενον τὰ ἐφόδια τῆς συντηρήσεώς του.

Τὸ κακὸν τοῦτο δὲν δύναται ν' ἀρθῇ κατ' ἄλλον τρόπον ἢ διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς Πολιτείας, δυναμένης καὶ δικαιουμένης νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν πάντα τὰ μέσα, θυμιτὰ καὶ ἀθέμιτα, μέχρι τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου. Ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἔκπαιται ἡ δύναμις εἶνε τὸ πᾶν, ἡ δὲ πολιτεία, ἥτις συγκεντροῖ ἀπασαν τὴν φυσικὴν καὶ ἡθικὴν δυνάμιν τῆς κοινωνίας, εἶνε ἡ προωρισμένη ἐξουσία πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀσφαλείας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας καὶ τῆς εὐημερίας. Ἀλλ' ἡ εὐημερία αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ κατὰ τὸ ἐνεστῶς σύστημα τῆς ἀμοιβῆς τοῦ ἐργάτου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τῆς προσφοράς καὶ τῆς ζητήσεως· ἐν τῇ ἐπαρμολγῇ οὐδαμῶς λαμβάνεται ὅπ' ὀφεί η ἰσότης καὶ ἡ δικαιοσύνη. Ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τῆς κοινωνίας ὁ ἐργάτης πωλεῖ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ κατ' ἀνάγκην, κατὰ τῆς ἀξιώσεως τοῦ ἐργαζότου, καὶ οὐχὶ τῆς συντηρήσεώς του. Τοῦτου ἕνεκα στερήσεις καὶ δυστυχία. Ἐτι δὲ μάλλον, κατὰ τὴν σημερινὴν ἱστορικὴν περίοδον, ὑπὸ τὴν ἐπικράτησιν τῆς μεγάλης διομηχανίας, ἐκ τῆς ἐπείσεως κέρτη ἀπορροφᾷ τὸ κεφάλαιον, πλούτη ἀμύθητα, κατ' ὁ χρόνον οἱ μικροδιομήχανοι καὶ ὁ ἐργατικὸς κόσμος

μόλις ἀποξῶσιν ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων, διατελοῦσι κατ' ἀκολουθίαν ὑπὲρ τὴν καταδυνάστευσιν τῶν μεγάλων κεφαλαιούχων.

Τί ποιητέον πρὸς ἄρσιν τοῦ ὀφιστευμένου κηκοῦ, πρὸς ἀποσόδῃσιν τῶν ἐπαπειλουμένων δεινῶν ἐκ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἐκρύπτου καταστάσεως, εἰς ἣν διατελεῖ ἡ εὐρωπεϊκὴ κοινωνία; Δυσὲν θῆτερον. Συνδιαλλαγή τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου ἐν τῇ διανομῇ τοῦ πλούτου, ἡ ὑποταγὴ τῆς μιᾶς τῶν δυνάμεων τούτων εἰς τὴν ἄλλην. Τὸ πρῶτον ἀδύνατον ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φιλαυτίας, τὸ δεύτερον ἔτι μᾶλλον ἀδίκον καὶ ἐπιζήμιον, δυσχερεστάτῃ ἢ αἰφνιδίᾳ μετεβολῇ τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτήρος. Τούτου ἕνεκα ἐπιβάλλεται ἡ παρέμβασις ἀνωτάτης κοινωνικῆς δυνάμεως πρὸς διακανονισμόν τῶν πραγμάτων, πρὸς σύνθεσιν τῶν ἀντιθέτων. Ἡ δύναμις αὕτη εἶνε ἡ λαϊκὴ πολιτεία.

Ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ περὶ ὀργανώσεως τῆς νέας κοινωνικῆς τάξεως ὁ Κάρολος Μάρξ εἶνε κατηγορηματικώτερος καὶ διαλεκτικώτερος τοῦ Lassalle. Πρόγραμμα αὐτοῦ ἔστι ἄγών κατὰ τοῦ κεφαλαίου, οὗ τὰ ὀδωρὰ ὄργια ἀποίνει μέχρι τῆς σήμερον ἐξελίσσονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἣτις ἐν τῇ πραγματικότητι εἶνε τὸ ἐνθουσιαστικὸν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Τὸ κεφάλαιον εἶνε ὁ τύραννος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐξασκοῦν ἀποκλειστικὴν ἀμα καὶ θυναστικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐργασίας. Καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους καιροὺς, ὁ ἐργάτης στερεῖται πάσης ἐλευθερίας· οἱ θεοὶ τῆς ἀρχαιότητος, οἱ δουλοπάροικοι τῶν μέσων αἰώνων κατ' οὐδὲν ἢ κατὰ τύπους μόνον διαφέρουσι τῶν ὑπομιθίων ἐργατῶν τῶν σημερινῶν χρόνων ὑπὸ τὸ καθεστὼς τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἀπολυταρχίας.

Ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ σταδιοδρομίᾳ τὸ κεφάλαιον εἶνε ὁ ἀνόσιος καρπὸς τῆς βίας καὶ τῆς αὐθαιρεσίας, οὗδ' ἐδημιουργήθη ἐν τῇ πρωτογόνῃ κοινωνίᾳ διὰ τῆς ἀποταμιεύσεως, ὡς διδάσκει ἡ ὀρθόδοξος οἰκονομικὴ ἐπιστήμη. Κατὰ τὸν Μάρξ, ἡ ἐργασία εἶνε ἡ παραγωγικὴ δύναμις, ἡ ἀφετηρία πάσης ἀξίας. Ὁ βιομήχανος, ὁ κεφαλαιοῦχος, κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν βιομηχανικὴν περίοδον τῆς ἀνθρωπότητος, προμηθεύεται μηχανάς, ἐργαλεῖα, πρώτας ὕλας, ἐργασία. Ὅποια θὰ ἦτο ἡ παραγωγή, ἡ μεταμόρφωσις τῆς ὕλης, ἀνευ τῆς συμβολῆς τῆς ἐργασίας; Ἀλλ' ὁ κεφαλαιοῦχος ἐκποιεῖ εἰς ἀνωτέρα τιμὴν τῆς πραγματικῆς τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας, ἀμείδων αὐτὸς ἑαυτόν, κατασκαταλὼν τοῦ ἐργατικοῦ τὴν ἰδρύτα. Ἐκ τοῦ πλεονάσματος ἐδημιουργήθη τὸ κεφάλαιον, οὗδὲ τὴν ἐλαχίστην λαδούσης ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Μάρξ, ἀρκεῖ πεντάωρος ἡ ἐξάωρος

ἐργασίᾳ πρὸς συντήρησιν ἐργατικῆς οἰκογενείας. Τί συμβαίνει ἐν τοῖς κατὰ τὴν σύγχρονον οἰκονομικὴν διοργάνωσιν τῆς κοινωνίας; Ὁ μὲν ἐργάτης ἀμείβεται διὰ τοῦ ἐλαχίστου ποσοστοῦ τῆς παραγωγῆς, ὁ δὲ κεφαλαιοῦχος ἀποταμιεύει, αὐξάνων τὰς παραγωγικὰς του δυνάμεις. Ἡ ἀποταμίευσις ἄρα εἶνε κλοπὴ, ἀλλὰ καὶ δεσποτεία τοῦ κεφαλαιούχου ἐπὶ τοῦ ἐργάτου. Τῆς κοινωνίας δὲ τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ὁσημέραι ἐξελισσομένης ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ συστήματος τούτου, ἐπέρχεται κατ' ἀνάγκην ὁ περιορισμὸς τῆς ἰδιοκτησίας. Τοῦ μὲν κεφαλαιούχου πολλαπλασιάζονται τὰ κεφάλαια διὰ τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς ἀποταμιεύσεως τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας. καθίσταται οὗτος πλουσιώτερος, ἄρα δεσποτικώτερος, ἐνῶ ὁ ἐργάτης οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην πορίζεται ὠφέλειαν ἐκ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ. τούναντίον μάλιστα ἐπέρχεται ἐλάττωσις τῆς ἀμοιβῆς, τοῦ μισθοῦ, ὡς ἐκ τῆς ὁσημέραι ἀντικαταστάσεως τῶν ἐργατικῶν χειρῶν ὑπὸ τῶν μηχανῶν. Καὶ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκτρόπου, τοῦ ἐγκληματικοῦ τούτου φαινομένου, ἡ πένια, ἡ παρεπομένη δουλεία, ἡ αὐξησις τῆς καταθλίψεως, τῆς ἀθλιότητος, τῆς διαφθορᾶς, τῆς ὑπὸ τῶν κεφαλαιούχων καὶ τῶν πλουσίων ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐργατῶν, τῶν πενήτων. Οἱ Θῆτες τῶν παλαιῶν ἐλληνικῶν χρόνων, οἱ Proletarii τῆς Ρώμης κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν ἐργατῶν τῆς σημερινῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας.

Τοιαύτη εἶνε ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῶν σχέσεων τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων. Μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν ἐπεκράτει τὸ κεφάλαιον. ἡ ἰδιοκτησία, κατὰ τὰ συμφέροντα αὐτῆς κανονίζουσα πάντα κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν θεσμόν. Ἄλλ' ἤδη ἐπέστη τὸ τέλος τῆς τυραννίας. Ἡ καταστροφὴ τοῦ κεφαλαίου, ἡ κατάργησις τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας, εἶνε ἐπιβεβλημένα. Ἡ ἀνθρωπότης, ὁ λαός, ἡ τυραννουμένη καὶ ἐξανδραποδιζομένη αὕτη τάξις, ἀνάγκη νὰ λάβῃ συνείδησιν ἑαυτῆς, δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων. Τὸ κεφάλαιον ἀρνεῖται νὰ συνεννοηθῇ πρὸς τὴν ἐργασίαν, νὰ συνδιαλλαγῇ κατ' ἀκολουθίαν ὀφείλει αὕτη νὰ προβῇ εἰς τὴν διεκδίκησιν τῶν δικαιῶν αὐτῆς διὰ τῶν ἰδίων μέσων καὶ δυνάμεων, ἔστω καὶ διὰ τῆς βίαις, διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως. Αὕτη εἶνε ἡ *ultima ratio* τῆς οἰκονομικῆς παλιγγενεσίας καὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Προβαίνων ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ προγράμματος αὐτοῦ ὁ ἰδεολόγος τῆς ἱστορικῆς βλοδοξίας, ἰσχυρίζεται μετὰ περισσοῦς διαλεκτικῆς σοφιστίας, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία καρίσθησι ἐκάστοτε τὸ εἰδεχθὲς φαινόμενον τῶν τυραννούντων καὶ τῶν τυραννουμένων, τῶν ἐκμεταλ-

λευόντων καὶ τῶν ἐκμεταλλευομένων. Οὐχὶ οἱ πολλοί, ἀλλ' οἱ ὀλίγοι κατώρηνον διὰ πονηρῶν καὶ υπερφιάλων μέσων καὶ μεθόδων νὰ δεσπόσωσι τοῦ πολλοῦ πλήθους, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν παραγωγικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν. Πᾶσα μέχρι τοῦδε κοινωνικὴ ἐξέλιξις κατὰ τὸ πλεῖστον ἔφερε τὴν σφραγίδα τῆς τυραννίδος ταύτης. Καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἐκδηλοῦται ποιά τις κοινωνικὴ πρόοδος ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελλίξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἡ πρόοδος αὕτη εἶνε φαινομενικὴ, οὐδ' ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ ὑπέρτερα ἰδεώδη τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος, τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας, ἀλλ' εἰς νέαν μορφήν ἀδικίας, ἀνισότητος καὶ τυραννίας. Ἐργάζεται, ἀγωνίζεται, κινδυνεύει ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος, πρὸς κτήσιν κρείττονος καταστάσεως, ἀλλ' ἡ στυγερὰ πραγματικότης κρατεῖ αὐτὸν καθηλωμένον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τῆς συμφορᾶς καὶ τῆς δδύνης· ἀμοιβὴ αὐτοῦ ὁ στέφανος τῆς ἀγνωμοσύνης. Ταυτὴ εἶνε ἡ ἱστορικὴ ἀντίληψις τῆς νέας κοινωνιολογικῆς διδασκαλίας.

Ἡ Ἐπαναστάσις κατ' οὐσίαν προέρχεται ἐξ οἰκονομικῶν αἰτίων καὶ ἐλατηρίων. Ἀλλ' ὅποια ἀπογοήτευσις τὴν ἐπαύριον τῆς νίκης! Νέος ἐμφανίζεται τύραννος, δεινότερος καὶ ἐγωιστικώτερος. Ἡ βουλεία καὶ ἡ ἀπότοκος αὐτῇ δουλοπαροικία, ἡ διαίρεσις τῶν τάξεων, ἐκυριαρχήσαν ἐπὶ αἰῶνας ἐν τῇ ἐξελλίξει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἐπαναστάσεις ἐπὶ ἐπαναστάσεων· ἀπόπειραι ἐπὶ ἀποπειρῶν πρὸς βελτίωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, πρὸς θεραπείαν τοῦ νοσήματός, ἐξ οὗ κατετρώχετο τὸ ἀνθρώπινον γένος· ἀλλ' αἱ ἐπαναστάσεις αὗται εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν πραγματικὸν ἀποτέλεσμα. Οἱ νέοι κοινωνικοὶ πρᾶγοντες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ δημιουργήσωσι μόνιμον κατὰστασιν πραγμάτων, ἐξασφαλίζουσιν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων. Τοῦναντίον νέοι ἐνεφανίσθησαν ἐκμεταλλευταί, νέοι προνομιοῦχοι. Τὸ τιμαριωτικὸν καθεστὼς ὑποκατεστάθη διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789. Ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς ἡ κεφαλαιοκρατικὴ ὀλιγαρχία· ὁ λαός, οἱ ἀποχειροδίδωται, οἱ ἀκτήμονες, παρέμειναν ἐν τῇ αὐτῇ ἀθλιότητι, διὰ τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας, διὰ τοῦ ἰδρώτος αὐτῶν συντηροῦντες τὴν τάξιν τῶν κεφαλαιούχων, ἀπολαύουσιν, σπαταλῶσαν, ἀλλὰ μὴ ἐργαζομένην, κατ' ἐλάχιστον συντελοῦσαν εἰς τὴν παραγωγὴν.

Ὁ Κοινωνισμός, ἡ νέα αὕτη ἰδέα τῶν ἀδικουμένων κοινωνικῶν ὁμάδων, εἶνε ἡ προσωρισμένη δύναμις νὰ ἐξαγάγῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκ τῆς δυστυχούς καταστάσεως, εἰς ἣν διατελεῖ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν ἡ θεωρία αὕτη ἐνεφανίζετο ἐκάστοτε ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς οὐτοπίας, κοινωνικῆς χιμαίρας, ὑποδει-

κνυούσης διὰ τῶν εἰκόνων μᾶλλον ἢ διὰ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων τὸ ἐπιβαλλόμενον νέον κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικόν καθεστὼς πρὸς βελτίωσιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων διὰ τῆς ἄρσεως τῆς κρατούσης ἀνισότητος καὶ ἀδικίας ἐν τῇ διανομῇ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Ἡ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μηχανῶν ἀναπτυχθεῖσα τεχνουργία συνετέλεσεν εἰς τὴν τερματίζαν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς, ἄλλ' ἐν τῇ διανομῇ τῶν προϊόντων οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή. Ἡ ἐργασία, ὁ κυριώτατος τῶν συντελεστῶν αὐτῆς, ἐλαχίστης ἀμοιβῆς τυγχάνει, εἰ καὶ τὰ μέσα τῆς συντήρησεως ὁσημέραι καθίστανται μᾶλλον δαπανηρά. Ἡ κατάστασις αὕτη ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐπιδεινύεται. Ὁ πλοῦτος συγκεντρύεται εἰς χεῖρας ὀλίγων, τῶν κεφαλαιούχων, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἀνεπάρκεια τῶν ἐφοδίων πρὸς συντήρησιν τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων, καθίσταται μᾶλλον ἐπαισθητή. Ἀποτέλεσμα ἡ ἀκρα πενία καὶ ἡ παρακώλουθος αὐτῇ κοινωνικῇ ἐξάντλησις, ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης καὶ κακοδαιμονία.

Ὁ πτωχὸς ἐργάζεται καὶ παράγει ὁ πλούσιος ἀπολαύει. Τοιαύτη ἡ εἰκὼν τῆς καθ' ἡμᾶς ἱστορικῆς κοινωνίας. Τίνι τρόπῳ, διὰ τίνων μεθόδων ἀρθήσεται ἡ ἐγκληματικὴ αὕτη ἀνωρορροπία μεταξύ παραγωγῆς καὶ κυκλοφορίας τοῦ πλούτου, διανομῆς καὶ καταναλώσεως; Ἡ παλαιὰ κοινωνία, ἡ ἐπιστήμη, οἱ κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοὶ θεσμοὶ ἡσυχίασαν εἰς τὴν διευθέτησιν τοῦ προβλήματος τούτου τῶν προβλημάτων. Αἱ ἐπαναστάσεις εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν ἀποτέλεσμα. Τοῦναντίον ὁ οἰκονομικὸς ζυγὸς ἐπιτείνεται, τοῦ ὀργάνου μεταμορφουμένου εἰς ὑποζύγιον, ἐστερημένον πάσης προσωπικῆς βουλήσεως καὶ ἐλευθερίας.

Κατὰ τῆς καταστάσεως ταύτης οὐδεμία ἄλλη δύναμις ἢ αὕτη ἡ τοῦ ἐργάτου. Ἀλλ' ὅπως καταστή ἐφικτὸν τοῦτο, ἀνάγκη συντάξεως καὶ ὁργανώσεως τῶν ἐργατικῶν δυνάμεων. Ἡ ἐργατικὴ τάξις, ὁ ἀκτῆμων λαός, ὁ ἀποτελὼν τὴν πλειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ παντὸς ἔθνους, ἀποτελεῖται καὶ σήμερον, ὡς κατὰ τὸ παρελθόν, ἐξ ἀνθρωπίνων ὄντων ἀθλίων καὶ ἐστερημένων συνειδήσεως τῆς ἀνθρωπίνης αὐτῶν φύσεως, τῆς ἐπιβαλλομένης πρὸς χειραφέτησιν καὶ ἀπελευθέρωσιν ἐργασίας. Ἀλλ' ἤδη ὑπέστη ὁ καιρὸς τῆς παλιγγενεσίας. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη συμπράξεως μετὰ τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου καὶ τῶν λοιπῶν ὅπῃ τοῦ κεφαλίου καταδυναστευομένων καὶ ὁσημέραι ἐκμηδενιζομένων κοινωνικῶν ὁμάδων, τῶν μικροδιομηχάνων, τῶν μικρεμπόρων, τῶν μικρογαιοκτημόνων. Ἀνήκουσι καὶ οὗτοι κατὰ θεωρίαν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀστῶν καὶ τῶν κεφαλαιούχων. Ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι ὡς πρὸς τὴν

διανομὴν τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων.

Ἐκ τῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων κρατούσης ἀνισότητος, τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου χρησιμοποιουμένου ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν κεφαλαιούχων, εἴτε εὐγενῶν, εἴτε οἰκονομικῶν παραγόντων, ἢ κατ' αὐτῶν ἀντίδρασις τῶν ἀκτημόνων διεξάγεται ὑπὸ τὴν μορφήν ἀγῶνος μεταξὺ τῶν τάξεων καὶ τῶν ἀτόμων ἐνεκὰ οἰκονομικῶν συμφερόντων. Εἶνε ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶν, ὁ διεξαγόμενος ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ (Struggle for live). Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ὁ ἰσχυρότερος ὀργανισμὸς ἐπικρατεῖ τοῦ ἀσθενεστεροῦ, ἐκτοπίζει αὐτόν, ἀπορροφᾷ, ἀφομοιοῖ, ἐκμηδενίζει. Εἶνε τοιαύτη ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις καὶ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου πένου γένους, ἡ ἀφετηρία πάσης νέας ἱστορικῆς περιόδου.

Ὁ Κοινωνισμὸς εἶνε ἡ διαμαρτυρία κατὰ τῆς καταστάσεως ταύτης· ἡ διατήρησις τῆς διεκδικήσεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς οἰκονομίας τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων. Οὐδὲν ἐλκυστικώτερον τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτῆς· εἶνε δὲ πραγματικὴ τοιαύτη, ἐν ᾗ περιπτώσει οὐδεὶς ἀνώτερος περιορισμὸς δύναται νὰ ἐπιβληθῇ αὐτῇ ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων. Ἀλλὰ μόνη ἀποκλειστικῶς ἡ ἐλευθερία, παραχωρουμένη εἰς τὸν ἀνθρώπον, εἴτε ὡς ἄτομον, εἴτε ὡς μέλος πολιτικῆς κοινωνίας, δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἰσχύς, τῆς δικαίας διανομῆς τοῦ πλούτου, τῆς ἀρσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἀνισότητος καὶ δυστυχίας.

Τὸ κοινωνικὸν τοῦτο πρόβλημα, τὸ πρόβλημα τοῦ πλούτου καὶ τῆς πενίας, διήκει δι' ἀπάσης τῆς ἱστορίας. Φυσιολογικὴ ἐξέλιξις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Διὰ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὁ πλούσιος καταπιέζει, ἀπορροφᾷ καὶ ἐκμηδενίζει τὸν πένητα, καὶ οὗτος ἀφ' ἑτέρου, ἀμυνόμενος, ἐπιδιώκει τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ὑποκατάστασιν τοῦ ἰσχυροῦ, τοῦ πλουτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἰσχὺς εἶνε μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν ὑπὲρ τοῦ πλούτου. Ἡ ἐργατικὴ τάξις εἶνε μὲν πολυάριθμος, ἀλλὰ στερεῖται τῆς προσηκούσης ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἰσχύος, ὅπως ἐπιτυχῶς καταγωνισθῇ καὶ ἐπικρατήσῃ τῆς τῶν προνομιούχων, καὶ τῶν δεινότερων πάντων, ἡ ἑλλειψὶς τῶν ὀλικῶν μέσων, δι' ὧν θὰ ἡδύνατο ἡ πρωτεύουσα αὕτη κατ' ἀριθμὸν καὶ παραγωγικὴν συμβολὴν κοινωνικὴ δύναμις νὰ καταγάγῃ πλήρη θρίαμβον· ἀλλὰ καὶ ἡ διαφθορά καὶ ἡ ἐξαχρείωσις τῶν λαϊκῶν ὁμάδων ἐκ τῆς μακρᾶς ὀκνοβουλώσεώς εἰς τὸ πλουτοκρατικὸν στοιχεῖον ἐκνευρισμένων καὶ ἀνικάνων ὄντων πρὸς νίκην καὶ διοργάνωσιν, τὰ μέγιστα συντελεῖ πρὸς διεπώ-

νισιν τῆς κοινωνικῆς ἀνισορροπίας. Ἐκ τούτου ἡ μόνη λύσις τοῦ ἱστορικοῦ προβλήματος τούτου εἶνε ἡ ἀνατροπὴ τῶν κρατουσῶν συνθηκῶν, ἡ ἀποκατάστασις τῶν λαϊκῶν ὁμάδων εἰς τὴν πλουτοκρατίαν.

Τοῦτο ἐπιτευχθήσεται διὰ τῆς φυσικῆς βίας. Εἰς ταύτην ὀφείλονται αἱ ἀπ' αἰώνων κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ πρόοδοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐν θρησκευτικῶν κήρυγμα δύναται νὰ κατηχήσῃ καὶ νὰ προσηλυτίσῃ μερικοὺς ἐπιλέκτους, δυναμένους νὰ ὑποστῶσι τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἡ ὕλική βία, τὸ κράτος, πρὸς πλήρη συντέλεσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ κηρύγματος. Τὸ ξίφος τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Καρολομάγνου, οὐ σμικρὸν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος ὑπὲρ τὰ κηρύγματα, ὑπὲρ τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς νέας θρησκευτικῆς ἰδεολογίας, ὁ Ἰησοῦς τῆς πίστεως κατέστη ὁ Χριστὸς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πραγματικότητος διὰ τῆς φυσικῆς δυνάμεως· ἔτι μᾶλλον ὁ προφήτης τῆς Ἀραβίας διὰ τῆς κατακτητικῆς πολιτικῆς τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου. Καὶ ἤδη ὁ Κοινωνισμός, καθιστάμενος ταυτοχρόνως καὶ πολιτικὴ πραγματικότης, πρὸς ἐπικράτησιν δικαιούται νὰ προσφύγῃ εἰς τὰς αὐτάς μεθόδους. Τὸ πλουτοκρατικὸν παρελθὸν ἐδασίσθη ἐπὶ τῆς ὕλικης δυνάμεως καὶ τῆς βίας. Ἡ νέα ἰδέα, ἡ ἐργατικὴ, δὲν δύναται κατ' ἄλλον τρόπον νὰ πραγματώσῃ τὸ ἑαυτῆς δίκαιον ἢ μόνον μεταχειρίζομένη τὰ αὐτὰ μέσα, τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, τὴν βίαν.

Ἡ ἐπανάστασις δι' ἔλων τῶν ὀργάνων τῆς κοινωνίας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς θρησκείας, τῆς πολιτείας, μόνη αὕτη ἔσται ἡ τελεσιουργὸς δύναμις πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην παλλιγγενεσίαν. Μέχρις ἐσχάτων ἐπαδίδωκετο ἡ μεταβολὴ αὕτη διὰ τοῦ φωτισμοῦ, τῆς διαπαιδαγωγήσεως, τῆς κατηχήσεως. Ἀλλ' οὐδὲν διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἀποτέλεσμα. Ἡ ἐργασία πρὸς συντήρησιν ἑαυτῆς ἀναγκάζεται νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸ διαθέτον τὰ πρὸς παραγωγὴν μέσα. Ἀπετελέσθη διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως πρόδοός τις τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ ἐξάρτησις ἐξακολούθει. Στερεῖται τῆς ἀναγκαιότητος συνειδήσεως, τῆς αὐτοδουλείας· ἐξαναγκάζεται ὑπὸ τῶν πραγμάτων νὰ ἐκμισθώσῃ, ἢ νὰ ἀπαλλοτριώσῃ εἰς τὸν κεφαλαιούχον τὴν δύναμιν τοῦ ἐγκεφάλου αὐτοῦ ἢ τῶν νεύρων. Οὗτος εἶνε μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ κλῆρος τῆς ἐργασίας, ὑποκυπτούσης εἰς τὴν ἀπλησίαν τοῦ κεφαλαίου.

Πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν λαϊκῶν ὁμάδων ἀπὸ τῆς κρατούσης τυραννίας οὐδεμία ἠθικὴ ἢ πνευματικὴ δύναμις εἶνε ἐπαρκὴς καὶ τελεσφόρος. Ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν ἐπικρατοῦσα δύναμις ὑπερῆεν ἡ οἰκονομικὴ. Ἡ θρησκεία ὅσον καὶ ἂν τυγχάνῃ

ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς λειτουργίᾳ πνευματικῇ καὶ μεταφυσικῇ, κηρύττουσα τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐν τῇ κοινωνικῇ αὐτῆς λειτουργίᾳ, ὡς ἐγκόσμιος δύναμις, ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τοῦ οἰκονομικοῦ περιβάλλοντος· κατ' ἀνάγκην καθίσταται ὑποτελὴς αὐτοῦ καὶ ὑποχείριος, δορυφόρος· ἐπίσης ἡ ἐπιστήμη. Εἶνε καὶ αὕτη μία τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων, ἐφ' ᾧν ἐδασίσθη καὶ βραϊζεται ἡ κεφαλαιοκρατικὴ τυραννίς· ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, καὶ οὗτοι ἐκ λόγων συμφέροντος, ὁ γάμος, ἡ κληρονομία, ὁ συνεταιρισμός, ἡ πολιτεία, ὑφίστανται τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κεφαλαίου. Τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, ὅσον καὶ ἂν φωτισθῇ καὶ διηπαιδαγωγηθῇ τὸ ἀνθρώπινον εἶδος, ἀποτέλεσμα τοῦ φυσιολογικοῦ ἐνστίκτου πρὸς ἐπικράτησιν, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς κληρονομικότητος, τοῦ ἀταδισμού, ἐξανίσταται ἐκαστοτε κατὰ πάσις ἀποπείρας ἐκδηλώσεως ἐντιθέτων πρὸς τὸ καθεστὼς ροπῶν. Ἡ ἰδιοκτησίς κηρύσσεται ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ εὐθυμερίας· καὶ παρ' αὐτὴν ἡ οἰκογένεια, ὁ γάμος καὶ ἡ κληρονομία· ἡ μόνη πραγματικὴ μορφή τῆς οἰκογενείας εἶνε ἡ κεφαλαιοκρατικὴ μορφή, ἡ τῶν παλαιῶν Πατρικίων τῆς Ρώμης· ὁ Πληβείος, καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον ἱστορικὴν περίοδον ὁ Θῆς, ὁ proletarius, ὁ ἐργάτης, μὴ δυνάμενος νὰ συντηρηθῇ ἐπαρκῶς, ἀνθρωπίνως, μονοουχὶ στερεῖται παντὸς οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ, συναίσθηματος καὶ ἰδεώδους. Ἐν τῇ συνενώσει τῶν δύο ἐντιθέτων φύλων, τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος, ἐπικρατεῖ μᾶλλον αἰσθητικὴ, σαρκικὴ ροπή καὶ ἐπιθυμία, θεραπεία τῶν φυσικῶν ἐρμῶν· ἡ τὸ ὑπέρτερον ἐκεῖνο συναίσθημα, τὸ ἀπὸ αἰώνων χαρακτηρίζον τὴν οἰκογένειαν, τὴν βασιζομένην ἐπὶ τῆς φυσικῆς καὶ ἡθικῆς διαιωνίσεως τοῦ εἶδους.

Ἡ πολιτικὴ χειραφέτησις τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ἀπὸ τῆς κρατούσης μοναρχικῆς καὶ τιμωρικῆς παμβασιλείας δὲν συνετέλεσε τὸ παράπαν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν, ὅφ' ἂς διατέλει ἡ ἐργασία καὶ ὁ ἐργάτης. Τοῦναντίον, φρονεῖ ἡ κοινωνιστικὴ ἀντίληψις τῆς ἱστορίας. Ἡ περιορισμένη ἐκλογικὴ ψήφος παραδίδει τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν διεύθυνσιν ὀλίγων, τῶν κεφαλαιούχων· τῶν προνομιούχων. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸ καθεστὼς τῆς πανδήμου ψήφου καταναγκαστικῶς ὁ ἐργάτης ἀποστέλλει ἀντιπροσώπους ἀνθρώπους, ὧν τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου ἀντίθετα πρὸς τὰ συμφέροντά του· καὶ τὸ χεῖρον ἔτι, ἔτι καὶ οἱ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων ἐκλεγόμενοι ἐξυπηρετοῦσι τὰ συμφέροντα τῆς κεφαλαιοκρατίας· ἡ πάνδημος ψήφος κατεδείχθη ἀνεπαρκής· σὺντελεῖ ἀκουσίᾳ εἰς τὴν μείζονα

ένίσχουσιν τών κεφαλαιούχων· ό κοινοδουλευτισμός, εις τόν βωμόν του όποιου θύει σήμερον άπασα ή Εύρώπη, κατ' ελάχιστον διαφέρει έν τη πραγματικότητι της παλαιάς μοναρχίας· ή αύτή έκμετάλλευσις· ό λαός, ό πραγματικός ούτος κοινωνικός και πολιτικός παράγων ούσυχποτε πολιτειακού καθεστώτος, διατελει ώς ξένος πρός τά άγαθά της έξουσίας. Προσφέρει, άγωνίζεται, κινδυνεύει. 'Αλλ' έν τῷ διανομή τών άγαθών λαμβάνει τήν μερίδα του λέντος· ό κεφαλαιούχος.

Ή πάνδημος ψήφος δέν κατέστη ίκανή μέχρι της σήμερον εις τήν επίλυσιν του έργατικού ζητήματος. Όπου και άν έλειτούργησε, μείζων έτι επήλθεν ή χρεωκοπία του Κοινοδουλευτισμού. Ούδεμία δύναται νά επέλθῃ λύσις του άνθρωπίνου προβλήματος, άν μή πρότερον λάβῃ τό προσήκον, τό αναλογοῦν αύτω μέρος και ό εργάτης. Αν δέν εινε δυνατόν τουτο διά της πειθοῦς, άναγκασία ή βία. Παράδειγμα ή 'Ελβετία και αι 'Ηνωμένοι της βρείας 'Αμερικῆς Πολιτείαί. 'Απηλλάγη ή πρώτη της κληρικῆς επιρροῆς και ή δεύτερα της δουλείας διά της βίας.

Πάσα Ιστορικῆ μεταμόρφωσις, θρησκευτική, κοινωνική, πολιτική, όπηρξε προΐόν της βίας, της επανάστασεως. Αύτη άν δέν εινε και έν τη σημερινῇ περιπτώσει ό σκοπός, αλλά τό μέσον της κοινωνικής παλιγγενεσίας. Τοῦτο επιτευχθήσεται διά της άναλήψεως της πολιτικῆς άρχῆς υπό τών εργατών, τών Προλεταρίων. Καθισταμένης της πολιτείας αυτόνόμου, περιερχομένης διά της επανάστασεως εις τήν κυριότητα και τήν διεύθυνσιν τών εργατικῶν παραγόντων, συγκεντρουμένου σὺν τῷ χρόνῳ και έθνικοποιουμένου του κεφαλαίου, επιτευχθήσεται τά κοινωνιστικόν ιδεώδες, ή κατάλυσις της κεφαλαιουχίας και ή επί τών έρειπίων αύτης εγκατάστασις της εργασίας.

Ή κοινωνιστική αντίληψις της Ιστορίας, ή υλιστική θεωρία, διατυπώθη έν έτει 1847 διά του περιφήμου κοινωνιστικού κηρύγματος, του επαναστατικού τούτου Διαγγέλματος πρός τόν εργατικόν κόσμον.

Προλεταριοί όλου του κόσμου, ένώθητε. Έν τη προσκλήσει ταύτη πρός ένωσιν και συνεργασίαν τών άπανταχού της ύψηλίου εργατικῶν ομάδων κείται τό άπόρρητον της νέας Ιστορικῆς αντίληψεως.

Ή μεγάλη βιομηχανία, ούτος ό έχθρός. Αί πρόοδοι αύτης συνετέλεσαν μὲν εις τήν αύξησιν του πλούτου, τών άγαθών, άλλ' ούχι και της καθολικῆς ευημερίας. Ή κεφαλαιοκρατία τελει άπό του γεγονότος της άναπτύξεως της βιομηχανίας καταπληκτικὰ όργια, πρός α δέν δύνανται νά παραβληθῶσι τά όργια τών μοναρχικῶν αὐλῶν τών παρελ-

θόντων αἰώνων. Κατὰ τοῦ καθεστώτος τούτου μία μόνη δύναμις εἶνε ἡ καὶ ν' ἀντιπεξέλθη καὶ ν' ἀντιταχθῇ, δημιουργοῦσα τὸν νέον κόσμον τῆς ἰσότητος, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προόδου—ἡ Ἐπανάστασις, ἡ ἐξέγερσις τῶν ἐργατικῶν μονάδων κατὰ τῆς κεφαλαιοκρατίας.

Τοῦτο διδάσκει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἡ ἱστορία, ἥτις εἶνε ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων. Καθ' ὅλην τὴν προηγουμένην ἐξέλιξιν τῶν αἰώνων ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ, λέγει τὸ κοινωνιστικὸν τοῦτο κήρυγμα, ὁ ἀνθρώπος ἐμφανίζεται ὡς ἐλεύθερος, ἢ ὡς δοῦλος ὡς πατρικίος, ἢ πληβείος, ὡς βαρόνος ἢ δουλοπάροικος, ὡς ἀρχιτεχνίτης ἢ σύντροφος· τύραννος καὶ τυραννούμενος, καταπιεστής καὶ καταπιεζόμενος. Αὕτη εἶνε ἡ πραγματικότητα. Καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον περίοδον, ἐπὶ τοῦ ἀστικοῦ, τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστώτος, τὸ αὐτὸ ἐξελίσσεται φαινόμενον, ἡ καταπίεσις τῶν πολλῶν ὑπὸ τῶν ὀλίγων, τῶν ἐργατῶν ὑπὸ τῶν κεφαλαιούχων.

Μέχρι τῶν τελευταίων καιρῶν ἡ ἀστικὴ τάξις, ἡ τρίτη, ἡ μέση, ἐξεπροσώπει τὴν ἐπαναστατικὴν ἰδίαν κατὰ τῆς ἀρχούσης τιμαριωτικῆς εὐγενείας. Ἀλλ' ἤδη ἀνεστράφησαν οἱ ὅροι. Ἐπικρατήσασα ἡ τάξις αὕτη μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς παλαιᾶς ἀριστοκρατίας, καταβαλοῦσα τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν, μετέβαλε φύσιν καὶ χαρακτηρὰ κατέστη τυραννική. Ἡ τιμαριωτικὴ ἐξουσία μετετοκίσθη ἀπὸ τῶν ἀγρῶν εἰς τὰς πόλεις. Ὁ βαρόνος, ὁ τιμαριώτης, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ κεφαλαιούχου. Λαμπραὶ πόλεις ἀνφικοδομήθησαν, μετέβαλεν ὄψιν ἡ κοινωνικὴ φυσιογνωμία, ἐπίσης αἱ συνθήκαι τοῦ βίου καὶ τῆς οἰκονομικῆς διαίτης. Ὁ πλούσιος ὀργιάζει ἀπολαμβάνων, ἀντιθέτως ὁ ἐργάτης, ὁ πένης, ὁ ἀποχειροβίωτος, μόλις δύναται νὰ συντηρηθῇ. Ἡ κεφαλαιοκρατία ἀξιοί, ὅτι ἐκπροσωπεῖ τὴν νέαν δύναμιν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἱστορίας.

Ἡ μέση τάξις κυριαρχεῖ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἐπικρατήσασα τοῦ τιμαριωτικοῦ καθεστώτος διὰ τῶν ὀπλων τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς βιομηχανίας, ὑπέταξεν εἰς ἑαυτὴν τὰς φυσικὰς δυνάμεις, ἐφευρε τὰς μηχανάς, ἐφήρμοσε τὴν ἐπιστήμην τῆς χημείας εἰς τὴν τεχνουργίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ γῆινου ἐδάφους, χρησιμοποιοῖ τὴν ἀτμητὴν ναυτιλίαν, τὸν σιδηρόδρομον, τὸν ἡλεκτρικὸν τηλεγραφον· ἀπεκαλύφθησαν νέοι ὀρίζοντες, ἥπειροι ἀπομεμακρυσμένοι προσήγγισαν· πληθυσμοὶ συνεκεντρώθησαν ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ συνεργασίᾳ. Τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἀντιπροσωπεύουσα αὐτὸ κοινωνικὴ τάξις

ἐκτῆσατο ἰσχὺν καὶ ὑπεροχήν, ὥστε οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἐκ τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐλειτούργησαν καὶ ἐπρωτοστάτησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἦδη, κατὰ τὸ κήρυγμα, ἐπέστη ὁ καιρὸς νὰ σημανθῇ καὶ τῆς δυνάμεως ταύτης τὸ τέλος.

Ἡ μηχανὴ ἐξετόπισε τὰς ἐργατικὰς δυνάμεις, περιώρισε τὴν σημασίαν τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς, ἐπῆλθε κατ' ἀνάγκην ἀζητησία αὐτῆς ἐν τῇ παραγωγικῇ ἐπιχειρήσει. Ὁ μικροβιομήχανος, ὁ μικρέμπορος, ὁ ἐργάτης, μὴ δυνάμενοι ὡς ἐκ τούτου νὰ συναγωνισθῶσι πρὸς τὸ κεφάλαιον, περιπίπτουσιν ἐν μόρᾳ προλεταρίων. Τὰ στελέχη τῆς τάξεως ταύτης πολλαπλασιάζονται ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ. Τοιοῦτο εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κεφαλαιοκρατικῆς κοινωνίας.

Τίνι τρόπῳ ἡ θεραπεία τοῦ νοσήματος τούτου;

Ἐν τοῖς πρώτοις ἡ σύστασις ἐργατικῶν συνδέσμων, ἀπευθυνομένων κατὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ κεφαλαίου, ἡ ἐπανάστασις τῶν πρώτων κατὰ τῶν δευτέρων, ἡ χρησιμοποίησις ὅλων τῶν μέσων καὶ μεθόδων, ὡς ἐβλήθη ἄλλοτε εἰς ἐνέργειαν ἡ μέση τάξις κατὰ τῆς τιμαριωτικῆς εὐγενείας. Οὗτος ὁ σκοπὸς τῆς συγχρόνου ἱστορικῆς περιόδου. Ἡ κεφαλαιοκρατία, ἐν τῇ ὑπερπροσύνῃ αὐτῆς, περιεπρόνησε πάντα νόμον καὶ ἠθικὸν κανόνα, παρεξέτρεχεν. Ἀλλ' ἤδη προπαρὰ τελευτῆς τὸ τέλος τῆς αὐτῆς αὐτῆς, ἀντίκεινται τὸν λάκκον διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν. Σημαίνεται ἐν τῷ χρονόμετρῳ τῆς ἱστορίας ἡ καταστροφή τοῦ κεφαλαίου καὶ ἡ νίκη τῆς ἐργασίας.

Ἐν τῇ ἀστικῇ κοινωνίᾳ τὸ παρελθὸν κυριαρχεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀλλ' ἐν τῇ κοινωνιστικῇ κοινωνίᾳ τὸ ἐνεστὼς θέλει κυριαρχήσῃ τοῦ παρελθόντος τὸ ἐργαζόμενον ἄτομον θέλει ἀντικαταστήσῃ τὸ κεφάλαιον καθ' ὅλας τοῦ βίου τὰς σχέσεις, ἡ φιλαυτία θέλει ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀλληλεγγύην. Τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν νάξεων ἐκλείποντος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ βίῳ τῶν λαῶν, μοιραίως θέλει ἐκλίπη καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς αὐτῶν ἐν τῷ διεθνῇ βίῳ. Καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην θέλει ἐκδηλωθῇ ἡ νέα κοινωνιστικὴ ἐξέλιξις τῆς ἱστορίας.

Τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα οὐτε ξένα, οὐτε ἀσχετα τυγχάνουσιν ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὸ κοινωνικὸν ζήτημα εἶνε ζήτημα λεπτόν· τοῦτο μαρτυρεῖ ὁλόκληρος ἡ ἱστορία. Ἀλλ' εἶνε ἀληθὲς ἀφ' ἑτέρου, ὅτι οὐκ ἐπὶ ἄλλῳ μόνον ζήσεται ἄνθρωπος. Τοῦτο πιστοποιεῖται καὶ μαρτυρεῖται κατὰ τὴν σταδιοδρομίαν τῶν αἰώνων. Ἡ ἠθικὴ ἰδέα ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῆς ἐννοίᾳ καὶ σημασίᾳ δὲν εἶνε ξένη πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου· δὲν ἐργάζεται οὗτος,

δὲν ταλαιπωρεῖται, δὲν μεριμνᾷ πρὸς συντήρησιν ἀποκλειστικῶς τοῦ σαρκίου, πρὸς θεραπείαν αἰσθητικῶν ὀρέξεων, πρὸς ὕλικήν ἀνεσιν καὶ εὐημερίαν, ὑφίσταται ἐν ἑαυτῷ, λειτουργεῖ ἀκατάσχετον καὶ ἰσχυρόν καὶ ἕτερον ἑλατήριο, μέχρι πάθους πολλάκις προκαλεῖται, μέχρις ἄλλοφροσύνης. Εἶνε τὸ κατ' ἐξοχήν ἠθικὸν συναίσθημα καὶ ἰδεώδες, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἐκδηλοῦται ἰσχυρότερον τῶν οἰκονομικῶν ἐλατηρίων, αἵτινα ἐπικαλεῖται πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῆς ἢ λεγομένη ὕλιστικὴ θεωρία καὶ ἀντίληψις τῆς ἱστορίας.

Ἐν τῇ παλαιᾷ πόλει τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος, καὶ βραδυτέρου τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Κλέωνος, δὲν ἐκδηλοῦται μόνον ὁ ἀγὼν τῶν πλουσίων, τῶν παντακτοιομεδίων καὶ τῶν θητῶν, ὧν ἡ σύγκρουσις ἀπετέλει τὴν μέριμναν τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν πολιτικῶν παραγόντων τῶν χρόνων ἐκείνων· ἐν Σπάρτῃ καὶ τῇ λακωνικῇ πολιτείᾳ, ἀπὸ τοῦ Λυκούργου μέχρι τοῦ μεγάλου κοινωνικοῦ μεταρρυθμιστοῦ Κλεομένης, ἐπεδιώχθη πολλάκις ἡ κατὰ τὸ ἐνὸν διευθέτησις καὶ διαρρυθμίσις τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος· ἦτο τὸ πρόγραμμα τῆς παλαιᾶς ἐλληνικῆς δημαγωγίας, κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλουτάρχου· ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα, τὸ ἑλατήριο τῆς γαστρὸς καὶ τοῦ σαρκίου, τὸ ἀπασχολοῦν τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ τῶν πολιτῶν, καὶ τῶν πολιτευομένων, ἐν γένει παντὸς διανοουμένου. Ὁ διεξαγόμενος ἀγὼν καὶ κατ' αὐτὰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν ὑψηλοτέρων καὶ εὐγενεστέρων μελημάτων καὶ ἀντικειμένων. Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ τελευταῖος τῶν ἐντίμων καὶ φιλοπολίδων καθηγεμόνων τῆς Σπάρτης, μεταρρυθμιστὴς αὐτῆς οἰκονομικός, ὅσον καὶ πολιτικός καὶ ἔθνικος οἰακοστρόφος, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς τιμῆς καὶ ἀλληλεγγύης, ἐσκέφθη ὅτι, ὅπως εἶχον τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ τὰ ἔθνη τῶν Ἑλλήνων πράγματα, ἡ διαφθορά αὐτῶν καὶ ἡ ἐξαχρείωσις, ἡ υποδούλωσις εἰς ἰθαγενεῖς ἢ ἄλλοφύλους δεσπότας, ἐν τῶν μέσων, αἵτινα ἤδυναντο νὰ τεθῶσιν εἰς ἐνέργειαν καὶ νὰ χρησιμοποιοθῶσι πρὸς σύντονον ἐνίσχυσιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, ἦτο ἡ οἰκονομικὴ ἀποκατάστασις τῶν πενομένων ἐλληνικῶν πληθυσμῶν· λυομένου τοῦ προβλήματος τούτου, οἱ Ἕλληνικοὶ λαοί, ἀναλαμβάνοντες τὸ παλαιὸν αὐτῶν ἔθνικόν κράτος, ἤθελον ἀποκρούσῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς πολεμίους, καθιστάμενοι ἄριστοι τῆς ἐλευθερίας. Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ πολιτικὸν ἰδεώδες, τὸ ἔθνικόν πρόγραμμα τοῦ οἰκονομικοῦ ἐκείνου μεταρρυθμιστοῦ· ἀλλ' οἱ καιροὶ δὲν συνέδραμον αὐτόν. Δὲν ἦτο μόνον τὸ

οικονομικὸν πρόβλημα τὸ ἀντιτιθέμενον εἰς τὰ μεγαλουργὰ αὐτοῦ σχέδια. Ἡ ἠθικὴ ἰδέα, ὅπο τὴν σημαίαν τῆς ὁποίας ἐθαυματούργησε κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μηδικῶν ἢ ἐλληνικῇ πατρὶς, ἐκεῖτο ἡδὴ χαμαί, ἀναισθητοῦσα καὶ εὐδεμίαν κεκτημένη δύναμιν πρὸς θετικὴν δράσιν· ἡ δὲ οἰκονομικὴ ἰσχὺς καὶ ὀργάνωσις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμψύσῃ ζωὴν καὶ νὰ τονώσῃ τὸ νευρικὸν σύστημα ἀναιμικῆς κοινωνίας. Πρὸ αἰώνων ἤδη ὁ θελφικὸς θεὸς εἶχε χρησιμοποίησιν τὸ τέλος τῆς μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς πόλεως τοῦ Δυκούργου — «*Ἄ πολυχρηματία τὰν Σπάρταν ὀλεῖ*»,

Τὸ αὐτὸ ἱστορικὸν φαινόμενον ἐμφανίζεται μετὰ τινα χρόνον καὶ ἐν Ρώμῃ. Ἡ μετὰ τῶν ξένων λαῶν ἐπικοινωνία διὰ τῆς κατακτητικῆς πολιτικῆς τῶν Πατρικίων, ἡ ὑποδούλωσις αὐτῶν καὶ ἡ λεηλασία, τὰ ἀμύθητα πλούτη, τὰ ἐκ τῶν κατακτήσεων εἰσκομισθέντα εἰς τὴν πόλιν, πάντα ταῦτα καθίστανται τὰ αἷτια τῆς ρωμαϊκῆς κακοδιαμονίας. Ἄλλοτε τὸ ρωμαϊκὸν ἄστυ συνετηρεῖτο ἐκ τοῦ περιωνύμου Ἄγραυ, ἐκ τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας· ἡ ἐμπορία καὶ ἡ τεχνουργία διέτελουν περιωρισμέναι· κατεφρονούντο ὑπὸ τοῦ ἐλευθέρου πολίτου, τοῦ Πατρικοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Πληβείου· ὁ πλεῖστος ἦτο ἄγνωστος κατὰ τὴν μετέπειτα ἔννοιαν αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνικὴν σημασίαν καὶ δύναμιν. Ἄλλ' ἡ κατάκτησις, ἡ στυγερά αὕτη ἀπασχόλησις τῶν Ρωμαίων, αὐξήσασα τὰ οἰκονομικὰ αὐτῶν ἀγαθὰ ἐκ τῆς ληστεύσεως καὶ τῆς λαφυραγωγίας τῶν κατακτημένων πλουσιωτάτων χωρῶν, ἐπήνεγκε μοιραίως τὴν συσώρευσιν τοῦ πλοῦτος μετὰ τῶν ὀλίγων οἰκογενειῶν τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ρώμης· ἐν ταῖς κατακτωμέναις χώραις. Τούτου ἕνεκα ἐδημιουργήθη ἐν τῇ πόλει λαθρονότως οἰκονομικὴ ἀνισότης, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ὑπεροχὴ καὶ ἐπικράτησις τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν τῶν Πατρικίων καὶ τῶν Πληβείων. Πλοῦτος καὶ πενία ὑπὸ τὴν στυγερωτάτην αὐτῶν ἐμφάνισιν. Ὁ στρατευόμενος ρωμαϊκὸς λαὸς, θυσιαζόμενος πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος, οὐδὲν ἀπεκόμιζεν ἐκ τῶν ἐκστρατειῶν, καθ' ὅσον ὁ πλοῦτος συνεκεντροῦτο μετὰ τῶν ὀλίγων, σκαταλόμενος εἰς ἀπολαύσεις ὀργιώδεις, ἡ πενία καθίστατο γενικωτέρα, ἀλλ' ὥς ἐκ τούτου καὶ ἀπειλητικωτέρα. Ὁ ἀπορῶν καὶ ἐστερημένος παντὸς οἰκονομικοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἐφοδίου πρὸς συντήρησιν λαὸς ἐξεμισθοῦτο εἰς τὸν πρῶτον προσφέροντα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως δημαγωγὸν καὶ φιλόδοξον τυχοδιώκτην ἐκ τῶν πλουτισθέντων ἐκ τῶν λαφύρων τῶν κατακτήσεων. Ἡθικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνισορροπία, καὶ ἐπὶ τέλος ἡ ἐπανάστασις, ἀνεγγραφομένη εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας. Πατρί-

κιοι κατὰ Πατρικίων καὶ Πληβείων, οὗτοι καὶ πάλιν κατὰ Πληβείων καὶ Πατρικίων. Τοιοῦτο τὸ πολιτικὸν φαινόμενον τῆς Ρώμης. Ὁ ἀγὼν οὗτος μεταμορφῶται καὶ ἐξαχρειοῦται καὶ οἰκονομικὸν ἀγῶνα κοινωνικῶν, κατ' οὐσίαν ἀρπαγῶν, θυμεύσεων, λεηλασίας. Ἀπεπειράθησαν εὐσυνείδητοι Ρωμαῖοι πολιτευόμενοι νὰ θέσωσι τέρμα εἰς τὴν ἀκχτονόμῃστον ταύτην κατάστασιν, οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι μεταξύ τῶν ἐπιφανεστάτων. Ἐπὶ ματαίῳ· πᾶσα ἡθικὴ ἰδέα ἐξέλιπε, τὸ καθήκον χρεωκοπεῖ, ὁ πλοῦτος ὀργιάζει, λυμκινόμενος τὴν ρωμαϊκὴν κοινωνίαν. Ὁ Ἀφρικανὸς Ἰουγούρθας, καταλείπων τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως, ἀντὶ ἀποχαιρετισμοῦ ἀποστέλλει αὐτῷ τὴν περιδότητον ἐκείνην ἀποστροφὴν, ἐπὶ δὲν διστάζει ν' ἀπεμποληθῇ εἰς τὸν πρῶτον πλειοδοτήσοντα· ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ Κατιλίνας, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Καίσαρ, ὁ Ἀντώνιος, ὁ Αὐγουστος ἐπὶ τέλει. Ἡ οἰκονομικὴ πάλη τῶν τάξεων, ὁ ἀγὼν τοῦ πλούτου καὶ τῆς πενίας, προπαρασκευάζει τὰ ὄργια τῆς αὐτοκρατορίας. Παρὰ τὸν δούλον ὁ προλετάριος, κατ' οὐδὲν αὐτοῦ διαφέρει, καὶ ἴσως ὑπὸ τινος ἀπέψεις ἡθικῶς, πνευματικῶς, κοινωνικῶς καὶ οἰκονομικῶς ἀπολαύων πλειόνων δικαιωμάτων.

Ὡς τὴν Σπάρτην, κατέστρεψε καὶ τὴν Ρώμην ἡ δίψα τοῦ χρυσοῦ. Ἐπικρατήσαντος τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ παράγοντος τοῦ πλούτου, ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ Ρωμαίου ἡ πρᾶξις ἀρετῆς, τὸ καθήκον, ἡ ὑπὲρ τῆς πατρίδος θυσία. Ἀντὶ τοῦ στρατευομένου ἐλευθέρου πολίτου ὁ μισθοφόρος ex toto orbe romano, ὁ Πραιτωριανός. Τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα εἰς πλειοδοσίαν. Ἦτο καὶ ἡθικῶς, καὶ ἱστορικῶς ἀναγκαία ἡ κάθοδος τῶν Βαυβάρων πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου γένους ἀπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ οὐείδους.

Πρὸ τοῦ ἐκτρέφου τούτου φαινομένου τὸ χριστιανικὸν δόγμα διδάσκει τὴν ἀγάπην, τὴν σύμπνοιαν, τὴν ἀλληλεγγύην τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Ἡ ἡθικὴ ἰδέα εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ἰδέα καὶ δύναμις τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐπὶ ματαίῳ. Λαοί, Κυβερνήσεις κατ' ἐπίφασιν ἀσπάζονται τὸ κήρυγμα αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι κυριαρχεῖ τὸ συμφέρον. Τὸ ἀνθρώπινον κτήνος ἐπικρατεῖ τοῦ ἡθικοῦ ἀνθρώπου. Τὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐπὶ τῶν ἐρείπων αὐτοῦ ἱερυθέντα χριστιανικὰ κράτη τῶν Βαυβάρων διέπονται ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐνστίκτων τῆς ἀρπαγῆς, τῆς κατακτήσεως, τῆς λεηλασίας. Οἱ λαοὶ στεροῦνται πάσης ἀνθρωπίνης ἀντιλήψεως, συνειδήσεως δικαίων καὶ καθήκοντων. Τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ δίκαιον παραδιάζονται καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν, λαῶν καὶ ἡγεμόνων, ἐκπροσωποῦντων τὰ λαϊκά

ἔνστικτα. Οὐδεμία διαμαρτυρία. Σπανιώτατα ἡ θρησκεία, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἐπιστήμη, ἐν γένει ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις, ἀποτολμᾷ ἀπὸ τῶν ἀδύτων τοῦ σπουδαστηρίου, οἶοναί κρησφυγέτου τοῦ διανοουμένου καὶ αἰσθανομένου ἀνθρωπίνου ὄντος, νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῆς κατὰ τῆς σφάλερας ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας, ἥτις τὸν ἡθικὸν νόμον παραβιάζει καὶ ἐκμεταλλεύεται ἡ φυσικὴ βία. Ἄγρια ἔνστικτα, πάθη, ὑπεροφία εἶνε αἱ κινητήριοι δυνάμεις. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει μεγάλη θρησκευτικὴ ἡ ἡθικὴ ἀρχὴ— ἡ Σταυροφορία, ἡ Ἀναγέννησις, ἡ Μεταρρύθμισις, συγκεντροῖ ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον τὴν προσοχὴν τῶν λαῶν, ἡ διεξαγωγὴ τοῦ ἀγῶνος αὐτῶν ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, ὑπὲρ ἐπικρατήσεως τῆς ἰδέας, διεξάγεται διὰ τῆς φυσικῆς βίας, μιᾶς τῶν κατ' ἐξοχὴν δημιουργικῶν δυνάμεων τῆς ἱστορίας. Τὸ κήρυγμα τοῦ Πέτρου ἐκείνου τοῦ ἐρημίτου, τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος, καταλήγει εἰς τὰς Σταυροφορίας, τὴν σύγκρουσιν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, πόλεμον οὐχὶ ἀπελευθερώσεως, ἀλλ' ὑποδουλώσεως καὶ λεηλασίας. Ἡ Μεταρρύθμισις διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καταλήγει εἰς τὸν τριακονταετῆ πόλεμον, τὴν μεγάλην ταύτην τραγῳδίαν τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους καὶ μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ τμήματος. Ἡ ἰσθμικὴ χερσόνησος ἀγωνίζεται κατὰ τῆς ἀραβικῆς δυναστείας. Πρόσχημα ἡ ἀπελευθέρωσις· πραγματικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀπελευθερώσεως· ἡ ἐγκατάστασις νέας θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς δεσποτίας, χείρονος καὶ μισσαλλοδοξότερας τῆς καταλυθείσης. Ἡ καθολικωτάτη αὕτη Ἰσπανία ἐπὶ τῶν πρώτων αὐτῆς χριστιανικῶν ἡγεμόνων καὶ ἱερωτῶν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος, ἀπομαραίνει τὴν λαϊκὴν συνείδησιν, παραβιάζει τὰς παλαιὰς λαϊκὰς καὶ πολιτικὰς ἐλευθερίας, τὰς ἄλλοτε διὰ τῶν Cortès διατρανουμένας, καὶ διὰ τῆς θρησκευτικῆς αὐτῆς ρομπρίας, τῆς καταλωνικῆς, δὲν διστάζει νὰ καταστρέψῃ ἐπὶ μὲν τοῦ ἰσπανικοῦ ἐδάφους τὸν οἰκονομικὸν πολιτισμὸν τῶν Ἀράδων καὶ τῶν Ἰουδαίων, ἀπελαυνομένων ἐξ αὐτοῦ, καὶ μετὰ τινα χρόνον, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Γενουαίου Χριστοφόρου Κολόμβου, χορηγίας αὐτῆς ἐπιτευχθεῖσαν ἀνακάλυψιν τῆς μυθικῆς Ἀτλαντίδος, σπουδαίου ἡμισφαιρίου, τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἰνκας καὶ τῶν Ἀζτέκων. Ὁ μέγιστος τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς Κάρολος ὁ πέμπτος ὑποτάσσει εἰς τὴν ἐγωιστικὴν αὐτοῦ πολιτικὴν μέγα τμήμα τῆς ὕδρογείου σφαίρας, κομπορρημονῶν, οἷτις οὐδέποτε δύνει ἐπ' αὐτοῦ ὁ ἥλιος· καὶ ὁ υἱὸς του, ὁ σκοτεινὸς ἐπείνων καὶ μισαλλόδοξος Φίλιππος ὁ δεύτερος, ὁ τελευταῖος τῶν Σταυροφόρων τῆς Δύσεως, καταναυμαχεῖ διὰ τοῦ ἐτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ του δὸν Ζουάν

τοῦ Αὐστριακοῦ τὸν στόλον τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Νεαπόλεως· ἀλλὰ καταναυμαχεῖται ὑπὸ τοῦ βρετανικοῦ στόλου, ἡγούμενων τῶν ἀτρομήτων ναυμάχων, τοῦ Drake καὶ τοῦ Raleigh. τιθεμένων ἔκτοτε τῶν θεμελίων τῆς μελλούσης βρετανικῆς κοσμοκρατορίας.

Ὅλγιστα ἐκ πολλῶν. Καταζηλοῦται ἐκ πάντων τούτων, ὅτι τὰ τοῦ κόσμου τούτου πράγματα μέχρι τοῦδε δὲν διευθύνονται ὑπὸ τοῦ ἀγῶνος τῶν κοινωνικῶν τάξεων· τῶν πλουσίων καὶ τῶν πενήτων. Ἐκδηλοῦται ἐνίοτε ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς αὕτη, ἡ ἐκείνη ἡ ἰδέα, θρησκευτική, ἠθική, ἐθνική, πολιτική· ἀλλὰ τῆς ἰδέας ταύτης, μετῃμφισμένης ἢ ἀποκεκαλυμμένης, ἐπίκουρος καὶ δορυφόρος εἶνε ἡ φυσικὴ βία. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην δὲν ὑπάρχουσι κοινωνικαὶ διαιρέσεις, τάξεις. Ἡ φιλαυτία εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐλαττήριον, το πρὸς ὃν ὑποκύπτει εἰς τὸ ποιεῖν. Εἶνε ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἱστορίας.

Κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας τὸν δέκατον ἑξῶτον, δέκατον ὀγδόνον καὶ δέκατον ἑνατον αἰῶνα κοινωνικᾶς καὶ πολιτικᾶς ἀναστατώσεως καὶ μεταβολᾶς ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ρωσίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν τῇ ἀμερικανικῇ Ἠπείρῳ, ἐν Γαλλίᾳ, ὡν κυριωτάτη ἡ γαλλικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1789, ἡ οἰκονομικὴ ἰδέα διατελεῖ ἐν δευτερευούτῃ μορφῇ, συντελεῖ ἀναμφιδόλως, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης, καὶ ἡ οἰκονομικὴ δυσφορία, ἡ πενία, ἡ ἐκμετάλλεσις τῶν ἰσχυρῶν, τῶν γαιοκτημόνων, τῶν κεφαλαιούχων· ἀλλ' ἐν τῇ συνόλῳ ἡ σύγκρουσις ἔχει ἀφετηρίαν ἄλλα ἐλαττήρια, ἠθικά, κοινωνικά, πολιτικά. Ὁ ἀποχειροδότης, ὁ προλετᾶριος, ὁ λαὸς παρεκκολουθεῖ μετ' ἐνδιαφέροντος ἢ ἀδιαφόρως τὴν διεξαγομένην σύρραξιν μεταξὺ τῶν διανοουμένων ἀντιμέχων δυνάμεων. Ἐν τισι μάλιστα περιστάσεσι καὶ ἐν τισι χώρσι, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἰσπανίᾳ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ, ὁ λαὸς οὗτος, ἕνεκα ποικίλων αἰτίων, ἠθικῆς, θρησκευτικῆς καὶ πνευματικῆς διαπαιδευγῆσεως, τῆς ἐπιρροῆς τοῦ τέως κρᾶτουτος πολιτικοῦ συστήματος, ἐξηχραιώθη ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἐξεφυλλίσθη, ὥστε συμπράττει μετ' αὐτῶν τῶν τυράννων κατὰ τῶν ἐλευθερωτῶν, τῶν τε εἰλικρινῶν καὶ τῶν ὑποκρινόμενων. Ἐν Παρισίοις ἡ κατὰ τὴν 14ην Ἰουλίου 1789 ἀλωσις τῆς Βασιλῆως εἶνε ἔργον τῆς δημαγωγίας μᾶλλον ἢ τοῦ λαοῦ, μὴ ὄντος εἰς κατάστασιν νὰ κατενόησῃ τὴν σημασίαν τῆς συγερᾶς ἐκείνης ἀκροπόλεως τοῦ ἐγκλήματος. Μόνον μετὰ τὴν διακήρυξιν τῶν δικαίων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, καὶ τούτῳ ὄντος ἀποτελέσματος τῆς μακρᾶς φιλοσοφικῆς ἐργασίας τῶν προηγηθέντων αἰώνων, ἄρχεται ἡ οἰκονομικὴ ἀντίληψις τῆς ἱστορίας· ἀλλ' ἤδη ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς σκηνῆς κρᾶταιά καὶ σημαί-

νουσα δύναμις, τὸ κεφάλαιον, ἐκμεταλλευόμενον τὴν κρατούσαν ἐπαναστατικὴν ἀνισορροπίαν. ἡ ἀίσχροκέρδεια, ὑποδουλωμένη ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς πολιτικῆς ἐξαχρειώσεως, ὀργιάζει, τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ καταβάλλοντος τὰς δαπάνας τῶν τελουμένων ὀργῶν, ἐφ' οἷς ἤθελεν ἐρυθρίασῃ καὶ ἀγανακτήσῃ καὶ αὐτὸ τὸ παλαιὸν καθεστῶς τῆς Ἀντιδασιλείας. Ἡ συνωμοσία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποτυχία τῆς ἰδέας τοῦ Γράκχου Baboeuf ὑπῆρξε τὸ ἀποτελεσμα τοῦ κράτους τοῦ κεφαλαίου κατὰ τὴν ἐκρυθμὸν ἐκείνην περίοδον, ἥς αἱ παραφοραὶ κατεστάλησαν ἐπὶ τέλους διὰ τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Θερμιδώρου.

Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐπαναστατικῆς καταιγίδος δὲν διεξάγεται πάλιν τάξεων. Νικηταὶ ἢ νικημένοι· δὲν ἐκπροσωποῦσι τὸ παράπαν τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν ἐργασίαν, ὡς μεταίως προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ ἡ ὀλισσικὴ ἀντίληψις καὶ ἐξήγησις τῆς ἱστορίας. Ὁ ἐσωτερικὸς ἀγὼν ἐν Γαλλίᾳ διεξάγεται μεταξὺ διαφόρων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν παραγόντων, τῶν περὶ τὸ παλαιὸν καθεστῶς, τὴν μοναρχίαν, τὴν ἐκκλησίαν, τὴν εὐγένειαν, καὶ τὴν περὶ τὴν Ἐπανάστασιν, τὴν νέαν ἰδέαν, ἥς ἐπίλεκτοι τυγχάνουσιν αἱ ἀντίθετοι πολιτικαὶ ὁμάδες, ἐλαυνόμεναι ὑπὸ τῆς ἀκράτου ἐπαναστατικῆς ἰδεολογίας· ἀλλ' ὁ λαὸς εἶνε το πρόσχημα καὶ τὸ ὄργανον, μετὰ τῆς αὐτῆς ἀμαθείας καὶ ἀσυνειδησίας προσφέρων τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τῶν ἀνταγωνιστῶν, οἷονδήποτε καὶ ἂν φέρῃ ὄνομα καὶ προσωπεῖον. Καὶ ἐπὶ τέλους, καταλήγει εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀλουργίδα τοῦ Βοναπάρτου, χρησιμοποιοῦντος διὰ θεμιτῶν καὶ ἀθεμιτῶν μεθόδων πάσας τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς δυνάμεις, καὶ ἰδίᾳ τὸ κεφάλαιον, τὸν στρατὸν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν φαυλότητα τῆς ἀνισορροπίας ἐκείνης περιόδου. Ἡ γαλλικὴ ψυχολογία παρουσιάζει καταπληκτικὸν φαινόμενον ἐθνικῆς ὑπερκοπώσεως. Δὲν ὑπάρχει λαὸς, σκεπτόμενος ἄνθρωπος, συρφετὸς μόνος πρόθυμος νὰ προσενέγκῃ τὴν συνδρομὴν του εἰς τὸν πλειοδότην.

Πᾶσα καταστροφὴ, ἐν τῇ ἱστορίᾳ καθίσταται κατ' ἀνάγκην διδάγμα καὶ μάθημα. Ἀτυχῶς λησμονεῖται τὴν ἐπαύριον, ἡ λήθη εἶνε ἰσχυρότερα τῆς μνήμης. Νεῶν κοινωνικὸς ἢ πολιτικὸς ὀργανισμὸς δὲν δύναται νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν διδαγμάτων τῆς πείρας· τὸ ἐνοτικὸν ἐπικρατεῖ τοῦ αἰσθημένου καὶ τοῦ ἰδεώδους.

Ὁ Κοινωνισμὸς κηρύττει ἀπὸ τινος χρόνου διὰ τῶν ποικιλιωνύμων αὐτοῦ σαλπίζων, ὅτι ἐν τῇ προσεχῇ, τῇ παρασκευαζομένῃ ἐπανα-

στάσει, ἰδίᾳ κατὰ τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστώτος, καταλυομένου τούτου καὶ ἀναλαμβάνοντος τὴν κοινωνικὴν ἐξουσίαν τοῦ νέου ἱστορικοῦ παράγοντος τῶν Προλεταρίων, δεόν νὰ συμπράξωσιν ἠθικῇ, δίκαιον, οἰκονομικῇ εὐημερίᾳ. Οὐδεμίᾳ ἀντίρρησης κατὰ τῆς εὐχῆς ταύτης. Ἄλλ' ἡ ἱστορικὴ πραγματικότητα; Θὰ καταστῇ ὁ κόσμος οὗτος τῶν θαυμάτων καὶ τῶν στεναγμῶν, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων, μυστικὸν Eldorado, ἐν ᾧ οὐκ ἔστι λύπη, οὐδὲ στεναγμός, ἀλλὰ ζωὴ ἀτελεύτητος; Ἀπαντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτεον τὰ θρησκευτικὰ συστήματα ὠρμήθησαν ἀπὸ τοιαύτης ἀφετηρίας.

Ἄλλ' οὐδὲν ἐξ αὐτῶν κατέληξεν εἰς τὸ ἐπιδικώμενον ἀποτέλεσμα. Ἡθικὴ καὶ δικαιοσύνη διδάσκονται μᾶλλον ἢ κατανοοῦνται καὶ ἐφαρμόζονται. Ὅπως δὲ ἡ θρησκευτικὴ, οὕτω καὶ ἡ κοινωνιστικὴ πανάκεια καθίσταται ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐφαρμογῆς τῶν δογμάτων αὐτῆς ἀνεπαρκὴς πρὸς προσαρμογὴν αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ὄντος. Ἡ διάστασις, ὁ ἀνταγωνισμός αὐτῶν εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν πρόβλημα τῆς ἱστορίας.

ὑπὸ τὰ διδάγματα καὶ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ Κοινωνισμοῦ ἡ ὀλιστικὴ αὐτοῦ ἀντίληψις ἀποδέχεται, ὅτι ὁ ἀνταγωνισμός ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ προέρχεται ἐξ οἰκονομικῶν ἐλατηρίων καὶ ἀντιθέσεων. Ἀποτέλεσμα ἡ ἐπανάστασις κατὰ τοῦ καθεστώτος. Ἀλλὰ καὶ ἂν παραδεχθῶ πρὸς στιγμήν ὡς ἀληθὴ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἡ τοιαύτη ἐπανάστασις λύει τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας; Ἀμφιβάλλουσιν ἱστορικοὶ καὶ κοινωνιολόγοι· διαμαρτύρεται ἡ πραγματικότητα.

Ἡ ἐπαναστατικὴ ἐκείνη ἐξέγερσις τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα θρησκευτικὴ μεταρρυθμίσις, προήλθεν ἀναντιρρήτως ἐκ θρησκευτικῶν αἰτίων, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατέληξεν εἰς τὴν κοινωνιστικὴν ἐξέγερσιν τῶν χωρικῶν, τῶν Ἀναβαπτιστῶν τῆς παρρηνηίου Γερμανίας. Ζῶν ἔτι ὁ Λούθηρος ἀπεκήρυττε τὴν ἐπανάστασιν ταύτην, ἐκφωνῶν: «ἐξ ἡμῶν ἐξηλθον, ἀλλὰ δὲν ἦσαν ἡμέτεροι»· μετὰ τινα χρόνον εἰς τὸν τριακονταετῆ πόλεμον, κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ὁποίου ἐξεδηλώθησαν συμπτώματα κοινωνικῆς ἀλλοφροσύνης καὶ ἐγκεφαλικῆς παραλυσίας. Ἐπόμενον τοῦτο. Πᾶσα μεγάλῃ ἀναστάτῳσις, ἔθνικῃ, κοινωνικῇ, πολιτικῇ, θρησκευτικῇ, εἶν δύνатаι ἢ νὰ σπλεῦσῃ τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ κατὰ τὴν πολεμικὴν περιόδον τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως, τῆς Ὑπαιτίας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας ἐν Γαλλίᾳ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Εὐ-

ρώπην. Ὁλόκληρος ἡ κοινωνία, ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν Εὐγενῶν, μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν Προλεταρίων, καταλαμβάνεται ἐκ φυσικῆς καὶ ἠθικῆς κοπώσεως καὶ ἐξαντλήσεως, ἀπόλλυσι πάσαν ἰσορροπίαν. Ὁράματα ὑπερφυσικά, φαντάσματα, ψυχικαὶ διαταράξεις· αὕτη εἶνε ἡ κοινωνικὴ εἰκὼν. Ἐν τοιαύταις κρίσεσιν στιγμαῖς, ὑπὸ τὴν ἐπαρροτὴν τῶν παθῶν, ἐκδηλοῦται τὸ ἐπαναστατικὸν παραλήρημα. Ὁ ὄχλος ἀναλαμβάνει τὴν διεξαγωγὴν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν πολιτικῶν καθεστῶτων.

Τοιαύτη εἶνε ἡ μεθεπεμένη τῶν ἐπαναστατικῶν καταιγίδων ἡμέρα.

Ὁ περίεργος ἐκαίνο· κοινωνικὸς ὄνειροπόλος, ὁ Γερμανὸς ποιητὴς Ἑρρίκος Χάινε, καταγγέλλων ἐκ Παρισίων μετὰ τὰς καταστροφὰς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1848, τὴν ἀστοχὴν καὶ ἀλλοπροσάλλον αὐτῆς πολιτείαν, ἐκήρυττεν ὅτι τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος ἀνήκει εἰς τὸν Κοινωνισμόν, εἰς τὴν κοινοκρατίαν· ἀλλ' ὡμολόγει ταῦτοχρόνως, ὅτι μετὰ φρίκης σκέπτεται περὶ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν οἱ ἀγριοὶ τῆς αἵρέσεως ταύτης Εἰκονοκλάσται θὰ καταλάβωσι τὴν ἐξουσίαν, καταστρέφοντες καὶ συντρίβοντες διὰ τῶν τυλωδῶν αὐτῶν χειρῶν πάντα τὰ δημιουργήματα τῆς καλλιτεχνίας. Ἄλλος ἐπίσης σύγχρονος κοινωνιολόγος καὶ ἐκ τῶν αἵρεσιάρχων τοῦ Κοινωνισμοῦ, ὁ Rodbertus Jageto, ἐδεδαίω, ὅτι ὁ κοινωνιστικὸς κίνδυνος ἐκ τῶν ἐργατικῶν τάξεων ἐπαπειλεῖται χεῖρων νέας ἐπιδρομῆς Βαρδάρων, κυοφορουμένης ἤδη ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας καὶ δυναμένης νὰ ἐκμηδενίσῃ πάσας τὰς ἐστίαις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐημερίας.

Τὰ ἀπὸ τινος χρόνου συμβαίνοντα καθ' ἡμέραν τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀμερικῆς, ἐκτροπα καὶ ἀνισόρροπα, ἐκδηλώσεις παρακρούσεως ψυχικῆς καὶ ἀλλοπροσύνης, εἶνε δηλωτικὰ τῆς θεωρίας, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν ποικίλων αἰσθημάτων, παθῶν καὶ ἰδεωδῶν, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τέλους μετὰ τὰς ἀναποδράστους ἐκ τῶν ἐπαναστατικῶν διαταράξεων ἀποτυχίας καὶ ἀπογοητεύσεις, καταλήγει εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν κεκτημένων καὶ τῶν ἀκτινόνων, τῶν πλουσίων καὶ τῶν πενήτων. Ἡ πάλῃ αὕτη δὲν προηγείται, παρακολουθεῖ, ἐκδηλουμένη παραλογωτέρα, ἢ λογικωτέρα, συμφώνως πρὸς τὰς κρατούσας κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς συνθήκας. Ἀπὸ καταβολῆς τῆς ἱστορίας ἀναπαρίσταται ἐκάστοτε τὸ φαινόμενον τοῦτο. Εἶνε λογικὸν ἐν τῷ συνόλῳ, δηλωτικὸν ψυχικῆς πάλῃ καὶ ἀνισορροπίας, ἀλλὰ καὶ παράλογον, ὅτι ἐπιζητοῦν νὰ θεραπεύσῃ νόσημα συμφυὲς τῷ ἀνθρώπῳ, ἀναπόσπαστον, οὗ τὴν θεραπείαν ἐπὶ ματαίῳ ἀγωνίζεται νὰ κατορθώσῃ ἡ κοινωνιστικὴ ἰδεολογία.

Πάντως τυγχάνει χιμαιρικὸν δράμα τὸ πρόγραμμα, ἔτι ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία εἶνε τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος πτωχῶν κατὰ πλουσίων, ἰσχυρῶν κατ' ἀσθενῶν, εὐτυχῶν κατὰ δυστυχῶν, μικρῶν κατὰ μεγάλων. Δὲν διεξάγεται κατὰ τὴν σταδιοδρομίαν αὐτῆς ὁ ἀγὼν πλοῦτου καὶ πενίας. Ἀνταγωνίζονται μόνον οἱ ἰσχυροὶ πρὸς ἀλλήλους. Ὑποχωρεῖ, καταπίπτει ἐκεῖνος, οὗ ἤθελον ἐλαττωθῇ ἐν τῇ πάλῃ αἱ δυνάμεις. Μετὰ τινὰ χρόνον ὁ ἰσχυρὸς, καταχρώμενος τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐπιτυχίας, ἐν τῇ υπερφροσύνῃ τῆς νίκης παραγνωρίζων τὸν ἡττηθέντα καὶ πάντα ἄλλον ἀντίθετον, περιπίπτει εἰς τὴν εὐμάρειαν, εἰς τὴν ραστώνην, εἰς τὴν ἀκηδεϊαν, μέχρις οὗ ἐπέλθῃ καὶ ἡ σειρά του. Εἶνε ἡ εἰμαρμένη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ὁ νικητὴς τῆς σήμερον ἡττημένος τῆς ὁστεραίας.

Ἡ κοινωνιστικὴ ἀντίληψις τῆς ἱστορίας στρέφει τὴν προσοχὴν αὐτῆς καὶ τὴν ἰδεολογίαν ἐπὶ ὀρισμένου καὶ μεμονωμένου κοινωνικοῦ φαινομένου, τῆς ἐν τισὶ περιόδοις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου συγκρούσεως τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πενίας, τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔν εἶνε σταθερὸν καὶ αἰώνιον. Ὁ συμφυὴς ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου ἀνταγωνισμὸς, εἰκαὸς καὶ ἀναγκαῖος πέντε τῷ ἐνοργάνῳ κόσμῳ, συντελεστικὸς ὑπὸ πᾶσαν ἐποπὴν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεων, ἐκδηλοῦται ἐκάστοτε, ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ὑπὸ τὴν φυλετικὴν, τὴν θρησκευτικὴν, τὴν πολιτικὴν, τὴν οἰκονομικὴν. Ἡ τελευταία αὕτη μορφή δὲν εἶνε καὶ ἡ ἐπικρατεστέρα. Οἱ φυλετικοὶ ἀγῶνες, καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ θρησκευτικοί, εἶνε βιαιότεροι καὶ ἀδιαλλακτότεροι. Ἡ οἰκονομικὴ πάλη εἶνε μία ἐκ τῶν πολλῶν. Ἀλλὰ δὲν διευθύνει ἀποκλειστικῶς τὴν ἱστορίαν.

Οἱ περὶ τὸν ἐπιστημονικὸν κοινωνισμὸν ἰδεολόγοι, ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ κεφαλαιοκρατικὴ κοινωνία ἀρχεται ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς καταλύσεως τοῦ τιμαριωτικοῦ καθεστώτος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1789· τοῦτο δὲν εἶνε ἀκριδὲς ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων χρονικῶν ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας δηλοῦται, ὅτι τὸ κεφάλαιον ὑπῆρξεν αἰετοτε μία τῶν ἰσχυροτάτων δυνάμεων τοῦ πολιτισμοῦ, συντελεστὴς πάσης παραγωγῆς ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ πλοῦτου. Κατὰ δὲ τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων σπανιώτατα ἀντιτίθεται τὸ κεφάλαιον πρὸς τὴν ἐργασίαν, συμπράττει μᾶλλον καὶ συναγωνίζεται· καὶ τοῦτο πρὸς ἐπίτευξιν ὀφηλοτέρων καὶ εὐγενεστέρων ἰδεωδῶν, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ. Τὴν σύμπραξιν ταύτην καθήκον ἔχει ν' ἀναλύσῃ, νὰ μελετήσῃ, νὰ κατανοήσῃ ἡ Φιλοσοφία τῆς ἱστορίας. Δὲν ὀφεί-

φαντα
ἔχει
ἐπὶ
ψυχή.
ἡ μὴ

παιται, οὐδὲ λειτούργει ἀπολύτως ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης προόδου κεφαλαιοκρατικὴ κοινωνία ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐργατικὴν. Ἀμφότεραι αὗται αἱ δυνάμεις, Σιαμαῖοι ἀδελφοί, συνεργάζονται παραλλήλως καὶ ἀλληλεγγύως. Ἀναμφιβόλως, συνωδᾷ τῷ φυσικῷ νόμῳ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἰσχυροτέρου ἐπὶ τοῦ ἀσθενεστέρου, μέχρι τοῦδε ἐν τῇ διανομῇ τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν λαμβάνει τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, τὸ κεφάλαιον. Ἀπὸ τίνος χρόνου ἐπιδιώκει τὴν ἀντιστροφήν τῶν πραγμάτων ἢ ἐργασία. Ἐκατέρωθεν ἀνισότης καὶ ἀδικία. Ἐπιδάλλεται ἤδη, μετὰ τὰς περιπετείας καὶ τὰ διδάγματα τῶν τελευταίων καιρῶν, ὁ διακανονισμός, ἡ ἐξίσωσις τῶν ἀντιθέσεων. ἡ δικαιοσύνη. Μόνον διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ταύτης ἔσται ἐπικτῆ ἡ λύσις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος.

Εἶνε καθήκον τῆς ἐπιστήμης, τῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ πρωτίστως τῆς ἱστορίας, ἡ κατανόησις τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ κοινωνικοῦ φαινομένου τοῦ ἐπ' ἐσχάτων χαρακτηρησθέντος καὶ καταγγελθέντος ὡς ἀγῶνος τῶν τάξεων. Καθήκον τοῦ ἱστοριοδίδου εἶνε ἡ μετ' εὐθύτητος καὶ εὐσυνειδητικῆς ἐξέτασις καὶ μελέτη τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ παραβολὴ πρὸς τὸ ἐνεστώς. Ἀπὸ τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ θέλει πορισθῇ τὰ ἐφόδια τῆς κατανόησεως τοῦ ἐνεστώτος.

Οἱ θεωρητικοὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων ἐπιδιώκουσι διὰ πάσης σοφιστείας καὶ διχαστροφῆς τῶν ἱστορικῶν δεδομένων νὰ ὑποκαταστήσωσιν εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν κοινωνίαν τὴν κοινωνίαν τῶν προλεταρίων. τῶν ἀκτημόνων, τῶν ἐργατικῶν ομάδων. Ἀλλ' εἶνε δυνατόν, πραγματοποιήσιμον τοῦτο; Ἐλαχίστη γνῶσις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας, τῆς ἀνθρωπίνης ἰδιοφυΐας, ἀρκεῖ πρὸς ἀναίρεσιν τῆς θεωρίας. Ἄν διευθύνονται τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου διὰ τοῦ ποσοῦ, τοῦ ἀριθμοῦ ἢ δυνάμεις τῆς ἰδέας καὶ τῆς ἀληθείας ἐκδηλοῦται μετὰ τῶν ὀλίγων, τῶν πεπνυμένων, τῶν ἐπατόντων, ἀντίστροφος δ' ἀντίληψις ἤθελεν ἐπενέγκη διάφορον, ἀντίθετον ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιδιωκόμενου.

Πρὸς τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν ἀντιθέσεων, τὴν νέαν σύνθεσιν, ἐπιδάλλεται ἡ σύμπραξις τῆς ἱστοριογραφίας. Καθ' ἣ ἐγνωμάτευσεν ὁ πρόδρομος τῆς νεωτέρας κοινωνιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας, ὁ Saint - Simon, ἀπεδέξαντο δὲ τὴν γνώμην αὐτοῦ οὐκ ὀλίγοι τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν, ἡ βιομηχανικὴ ἀρχή, ἀνάγκη νὰ συμπράξῃ μετὰ τῆς στρατιωτικῆς καὶ τῆς θεολογικῆς ἐν τῇ μελέτῃ καὶ τῇ ἀναδιφῇ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ὑποταγὴ τῆς βιομηχανικῆς ἀρχῆς εἰς τὴν

στρατιωτικὴν καὶ τὴν θεολογικὴν, ὅποια ἦτο μέχρις ἐσχάτων ἡ ἀντίληψις τῆς ἐπιστήμης, τῆς πολιτείας, ἡ ἀντιθέτως, ὡς ἄξιοι ἡ περὶ τὸν Μάρξ προλεταρικὴ ἰδεολογία, εἰς οὐδὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα καταλήγει. Κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία θέλει τελῶσθαι τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς, εὐθύς ὡς ὁ ἄνθρωπος, ἀποσπώμενος ἀπὸ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας τῶν ἀσυνειδήτων δυνάμεων, θέλει κανονίσῃ καὶ διευθετήσῃ τὰ τῆς παραγωγικῆς αὐτοῦ ἐργασίας διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς βουλῆσεως. Ἐν τοιαύτῃ μόνον περιπτώσει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ δὲν θέλει ὑποστῇ τὴν ἐπιρροὴν τῶν οἰκονομικῶν μορφῶν, παρ' αὐτοῦ δημιουργουμένων καὶ διευθυνομένων. Eldorado! περίοδος ἐντελοῦς πνευματικῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἀνθρώπινη σκέψις, χειραφετουμένη ἀπὸ πάσης οἰκονομικῆς δουλείας, θέλει μεταμορφώσῃ τὰ τοῦ κόσμου τούτου πράγματα κατὰ τὸ ἴδιον πρότυπον. Ἀλλ' εἶνε πραγματοποιήσιμος ὁ πόθος οὗτος φλεγμαίνοντος μᾶλλον ἢ ὕγιους καὶ ἰσχυροῦ ἐγκεφάλου; Εἰς ποῖα παρατράγωδα δύναται νὰ καταλήξῃ ἡ τοιαύτη ἀντίληψις; Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰ ἀντίθετα τῶν ἐπιδιωκομένων· εἰς τὴν ὑποδουλώσιν καὶ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ πνεύματος ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῆς ὕλης, εἰς τὴν ὑποτέλειαν τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἐνεργείας τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων, εἰς τὴν θεραπείαν τῶν φυσικῶν χρειῶν καὶ ὀρέξεων, εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἀτομικῆς εὐημερίας. Ἡ ἡδονὴ τῆς γαστρος καὶ τῶν ὑπὸ τὴν γαστέρα· τοῦτο τὸ πόρισμα τῆς ὀλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας, τῆς χρησιμοθηρίας, θυπιαζομένων εἰς τὸν βωμὸν αὐτῆς τῶν ὑπερεμάτων ἰδεωδῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου.

Ὁ οἰκονομικὸς παράγων, ἐγκαθιστάμενος ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐξελίξει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀπόλυτος αὐτῶν διαχειριστής, ἀναντιρρήτως θέλει προκαλέσῃ ἀντίδρασιν τῶν ἐναντίων κοινωνικῶν δυνάμεων, ἐπὶ τέλους τὴν ἀναρχίαν. Ὑπὸ τὸ πρσσωπειὸν τῆς ἐπιδιώξεως τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τοῦ συνόλου θέλουσιν ἐκδηλωθῇ καὶ ἀναρριπισθῇ τὰ μᾶλλον ἀκάθεκτα καὶ ἀκάθαρτα ἐνστικτα τοῦ ἀνθρώπου θηρίου, ἀλληλοσπαραγμός· ἀρνήσις παντὸς εἰσθηματος καὶ ἰδεώδους.

Εἰς ἐκ τῶν ἰδεωδεστέρων θεωρητικῶν τῆς οἰκονομικῆς ταύτης ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας, ὁ Ἰωάννης Ζωρὲς, ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσῃ ἱστορίᾳ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῆς προλεταρικῆς ἀπόψεως, ἀπευθύνεται εἰς τὸν λαόν, εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς χωρικοὺς, ὥσαι οὗτοι καὶ μόνοι ἐκπροσωποῦσι τὸ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν καθεστώς, διὸ θέλει διηγηθῇ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπὸ τοῦ 1789 μέχρι τέλους τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων. Χαρακτηρίζει τὴν

γαλλικήν Ἐπανάστασιν ὥς παρασκευάσασαν ἐμμέσως τὴν κοινωνικὴν ἐμφάνειαν καὶ ἀποκάλυψιν τῶν προλεταρίων· ἀλλὰ κατ' οὐσίαν αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πολιτικὴ ἐμφάνεια τῆς μέσης τάξεως, τῆς ἀστικής κοινωνίας.

Διὰ τοῦ μεγάλου τούτου ἱστορικοῦ γεγονότος, ἰσχυρίζεται ὁ φιλόσοφος κοινωνιστής, ἀπὸ τοῦ 1789 μέχρι τοῦ 1848 ἡ ἐπαναστατικὴ μέση τάξις, ἡ τῶν δεσπῶν, θριαμβεύει καὶ ἐγκαθίσταται ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ, χρησιμοποιεῖ τὴν δύναμιν τῶν προλεταρίων καὶ κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας καὶ κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας, ἀνικάνων ὄντων τῶν ἐργατῶν νὰ δημιουργήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν παγίαν καὶ μόνιμον ἱστορικὴν δύναμιν. Ἀλλ' ἡ ἀστικὴ αὕτη τάξις μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1830, ἐπὶ Λουδοβίκου Φιλίππου (roi citoyen), ἐπικρατήσασα ἐξ ὁλοκλήρου, ἀγωνίζεται ταῦτοχρόνως καὶ κατὰ τῶν εὐγενῶν καὶ κατὰ τῶν ἱερέων, καὶ κατὰ τῶν ἐργατῶν. Αὗτοι οἱ προφῆται τοῦ κοινωνισμοῦ ἐξυπηρετοῦσι τὰ συμφέροντα αὐτῆς. Ὁ Saint - Simon ὁρμᾶται ἀπὸ κεφαλαιοκρατικῆς ἰδεολογίας, ὁ Πруντων ἀπὸ μικροαστιακῆς.

Ἐπὶ τέλους ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ Μάρξ. Ἀνατέλλει μετ' αὐτοῦ ἡ προλεταρικὴ ἰδέα ...

Εἶνε τοιαύτη πράγματι ἡ ἀληθής, ἡ ἀμερόληπτος ἀντίληψις τῆς ἱστορικῆς ταύτης περιόδου; Μαρτυροῦσι τὰ κατὰ τῆς ἡμέρας ταύτης συμβαίνοντα. Πόλεμος ὄλων ἐναντίων ὄλων. Ἱμπεριαλισμός καὶ Μπολσεβικισμός. Φύσιν ποτηρὰν μειαβαλεῖν οὐ ράδιον. Εἶνε τὸ διδάγμα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας.

